Контрольный экземпляр

Масса а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз • ЕРА, 19 НОЯБРЬ, 1981 ШУ. • № 139 (6529). • Мах 2 кеп.

КЪАХЬЕГАЧА САГА ГIУЛАКХА

ИттазлагIа хержача СССР Лакххехьарча Совета яхлагIа сесси

Коммунизм хьалъяра Iалъмате йоккхийча планаша дегаш айдаь болаш дIайоладьй советски нехa керда пятилетка. Коммунистий ленински партена гонахьа айкха кхотабенна болча Советий Мехка къахьегамхоша дерриге ниваш, творчески хьинар, инициатива тIасраэаьй КПСС XXVI съезда решенеш кхочушъяра.

Мехка экономически потенциал совъяккхара тIехьа дIахо лоаттабеча къовсама, халкъа боахама эффективность лакхъяра программа оттальй советски нехa хIаннза хиннача КПСС ЦК Пленума документаша, цига кIоаргга, партийни принципиальность йолаш боахама гIирсаш хьалдара эггара актуальнегIа дола дешаши уж къоастадара наькъаши белгалдеш новкъоста Л. И. Брежнева дальча къамаьло. ЧIоагIа наказ санна тIаийцаб цар Леонид Ильича тIахьокам — дикагIа болх бе, дикагIа планаш уаттае, дикагIа уж кхоачаш а е, производство дикагIа вIаштIехь а лехха, дикагIа хIамаш хьа а е, лоацца аьлча, эффективнегIа болх бе.

Коммунизм хьалъяра парте оттадаь декхараш кхоачашдергхилараь дог тийша хилара уйла йолаш гулбелар халкъо хержараш. Йоккхача Кремлевски двореце СССР Лакххехьарча Совета яхлагIча сесс. Из хьайиллар 17 ноябре IуйранIна 11 сахьат даьлча Союза Советен Къамий Советен цхьана заседани а еш.

ЧIоагIа дIаьхдаь тIоараш а тохаш депутаташен хьалшашен тIаийцар новкъостий **Л. И. Брежнев, Ю. В. Андропов, М. С. Горбачев, А. А. Громыко, А. П. Кириленко, Д. А. Кунаев, А. Я. Пельше, Г. В. Романов, М. А. Суслов, Н. А. Тихонов, Д. Ф. Устинов, К. У. Черненко, В. В. Щербицкий, Г. А. Алиев, П. Н. Демичев, Т. Я. Киселев, В. В. Кузнецов, Б. Н. Пономарев, Ш. Р. Рашидов, М. С. Соломенцев, Э. А. Шеварднадзе, И. В. Капитонов, В. И. Долгих, М. В. Зимянин, К. В. Русаков.**

Депутатий берригаш раьгIа а болаш чIоагIйир сесс ден повесткаи цун балха порядоки.

Сесс ден повестке да эр дешаш:

1. 1981 — 1985 шерашка СССР экономически социальни дегIайоалларa Пачхьалкхен планах.
2. 1982 шера СССР экономически социальни дегIайоалларa Пачхьалкхен планах 1981 шера СССР экономически социальни дегIайоалларa Пачхьалкхен план кхоачашъяра леламахи.
3. 1982 шера йолча СССР Пачхьалкхен бюджетахи 1980 шера СССР Пачхьалкхен бюджет кхоачашъярахи.
4. СССР Лакххехьарча Совета Президиума Указаш чIоагIдарах.

Председателал дечо — Союза Совета председатела **А. П. Шитикова** предложени елар ден повестка хьалхарен шоллагIен пункташ юкъа йолес аьнна.

«1981 — 1985 шерашка СССР экономически социальни дегIайоалларa Пачхьалкхен планах, 1982 шера СССР экономически социальни дегIайоалларa Пачхьалкхен планах, 1981 шера план кхоачашъяра леламах» йола доклад йир СССР Министрий Совета председатела заместитела, СССР Госплана председатела депутата **Н. К. Байбакова**.

Ден повестка шоллагIча дешах «1982 шера йолча СССР Пачхьалкхен бюджетахи 1980 шера СССР Пачхьалкхен бюджет кхоачашъярахи» доклад йир СССР финансий министра депутата **В. Ф. Гарбузова**.

Цу тIехь чакхъьлар СССР Лакххехьарча Совета палаташ цхьана яь заседани.

Сайрийна хилар СССР Лакххехьарча Совета Союза Совета заседани.

Депутаташен хьалшашен дIаьхдаь тIоараш а тохаш тIаийцар новкъостий **М. С. Горбачев, А. П. Кириленко, Д. А. Кунаев, Г. В. Романов, М. А. Суслов, Н. А. Тихонов, В. В. Щербицкий, Г. А. Алиев, П. Н. Демичев, Т. Я. Киселев, М. С. Соломенцев, И. В. Капитонов, В. И. Долгих.**

Заседани хилар А. П. Шитикова председателал а деш.

1981 — 1985 шерашка СССР экономически социальни дегIайоалларa Пачхьалкхен плана, 1982 шера Пачхьалкхен планеи 1981 шера план кхоачашъяра леламех хьакъехьа, 1982 шерарча СССР Пачхьалкхен бюджетеи 1980 шера СССР Пачхьалкхен бюджет кхоачашъярен хьакъехьа Массаьарча комиссей содоклад йир Союза Совета планово-бюджетни комиссе председатела **Г. Я. Ващенкос**.

Экономе гIулакх йоккхий заданеш оттаю тхе шера плано. Ораторо йийцар уж кхоачашъяра новкъостал деригдолаш йола массеж мероприяти. Чакхдаккха дарг даш производствата дIаухаи энергии материалаши хIехаккьяра, ресурсаш кхоен йола технологически процессаш шерра юкъеяккхувлара, бийдалахи материалехи дукха хIамаш дIанкъестилгеи уж йоллгеи кIезигдара, вторични ресурсехи попутни продуктехи производстве бизагIа пайда эцара тIадерзадаь гIулакхаш. Къаьстта лоархIаме да конструкционни материалий эффективнегIа долча тайнара дикал лакхъяри уж дукхагIа яраххцари.

Къахьегалургдола нах болъюнца бебилга кIезиглуш долча хьалашка къахьегама овсарлен заданеш кхоачаши тIехкхоачаши яр керттерча лоархIаме да. Цунна дукхаленна массе оагIорахьара хьаллацен дIайоаргIаен йоагIа, аьнна хет комиссешта, белгалъель производства объемаш, болх беш бола нах кхы дукхагIа ца а хулийташ, кхоачашъяра дIайолаль дукхача къахьегача коллективай инициатива.

Депутата ишта дийцар транспорт, капитальни гIирсаш хьалделга дегIадоаладар а кхьдола дешаш а, халкъа хьал-торо дIахо лакхъяра тIаераваь йоккхий мероприятеш лоархIаме хилар къаьстта белгал а доакхаш.

Болх беча юкъагIа, белгалдаьнхар оратора, комиссешка кхы тIа а кхоачамаш лехад, хIаьта укх тайпара хувцамаш юкъедахьанза даргдоацаш а лерхI: предложени ду халкъа эша товараш 1982 шера хьадарен рознични маьхех доххарен план 183,0 миллион сома йоккхагIа хилийта а СССР Пачхьалкхен бюджета доходаш 135 миллион сома дукхагIа хилийта а.

Комиссей цIерагIа оратора предложени елар СССР правительства дIачуенна 1981 — 1985 шерашка СССР экономически социальни дегIайоалларa Пачхьалкхен плана хIаьта ишта комиссеша даь тоадараш теркал а деш — 1982 шера СССР экономически социальни дегIайоалларa Пачхьалкхен план чIоагIъе.

Прения дIайолалуш эггара хьалха къамаьл дир РСФСР Министрий Совета председатела хьалхарча заместитела депутата **В. П. Орлова**. Мехка халкъа боахам дегIабоалабеча доккха дакъа лоац, аьлар цо, Российски Федераце къахьегамхоша. ДIахо экономикеи культурей динамично дегIайоаларa шерра перспектива хьаелла цхьайттагIча пятилетко. СибаретIени Гаьнарча Малхбоалени производительни низаш сихача темпех дегIаухаргда, кераерве йоласргья Байкало-Амурски магистраль оагIув болаш йола вона. Доккхий де юрташкарча къахьегамхой кхоачашде дезаш дола декхараш.

Депутата уйла тIаяхийтар производства эффективность лакхъяреи къахьегама овсарле лакхъяреи дешашта.

Ший къамаьлах тоъал доккха дакъа лаьттан беркат алсамдаккхара, цу гIулакха органически удобренеех пайда эцара дешашта хетадир оратора.

Украински ССР Министрий Совета председатела депутата **А. П. Ляшко** хоам бир, укх пятилетке кулгашца хьега къа кIезиглара, пенсионераш а цIагIарен гIонна болен боахам лелабеш бола нах а общественни производствана юкъеозара чотах балха ха дикка кхоелга оттадаь хилар.

Республике юртбоахама продукци алсамъяккхара планаш ше юцаш, оратора белгалдаьккхар, дукха къахьега дезаш йола культураш кхеара технологи хьатIадоагIача шерре а юкъейоалаелга оттадаь хилар. Цхьабакъда, массе метте из юкъейоалаелга юхадетт кердача техникацен гербицидашцен боахамаш кхоачам болдаш Iелошдакза хиларо.

Москван коммунисташтеи берригача къахьегамхоштеи хьалхашка латта декхараш дийцар парте Московски горкома шоллагIча секретара депутата **Р. Ф. Дементьевас**. Къаьстта уйла тIайохийт белгалдаьккхар цо, Iилманеи техникане карагIдаьннараш производствана юкъехухьилга сихдараи цу ларда тIа цун берригa технически боарам лакхбаран. Оратора белгалдаьккхар, цхьайолча предприятеш реконструкци шоргига еш хилар. Лоадама дукхагIа хилиц автоматически полуавтоматически станокаш, программни управлени йола станокаш.

Депутата хоам бир, Москван къахьегамхой укх денош ка Москвана юхе немецко-фашистски бIу бохабаь 40 шу дизар белгалдаккха кийчлуш хилар. Къахьегама коллективашка шерагIа ярхжаш латт цу дезача ден сийна лелаю ях.

Белорусски ССР Министрий Совета председатела депутата **А. Н. Аксенова** белгалдир, къахьегам общественни декъара гома чу республика пятилетке дIахохьоргда машиностроене, химически, мехкдаьттахимически, яйгача, кхачан промышленноста продукци йоаккхача специализаци кIоаргъелга.

Iалаьмате бехктокхаме декхараш кхоачашде дезаш да юрта боахаме. Шера юкъера доаха плат, коартолаш, льноволокно, дулх, шура, кхийола продукци дукхагIа хургья.

Цунца мхьена депутата белгалдир цхьадола кхоачамбоацараш дIадахакла деригдоацилга: республика боахама деррига доакъошка производства эффективность кхы а айелга Iалашде деза, бизла пайда эца безе чурча торонех, планаш кхоачашъяра тIехьара къовсам карагIа лоаттабе, доал дара балха боарам кхы а лакхагIа айбе беза.

Ший экономически стратеге, белгалдир СССР хин боахамеи мелиорацеи министра депутата **Н. Ф. Васильева**, парте къаьстта уйла тIайохийт юрта боахам дIахо айбаран дегIабоалабаран, продовольственни программа кхоачашъеча керттера дакъа из хиларга хьежжа. Оттадаь декхар кхоачашдургдац низ болхеи бIаьхкача ханарчеи факторий лардаш тIа мара. Царех цаI я лаьтташа мелиораци елга.

Мелиорацех хьахиннарий боккха мах беш, министра белгалдир долаш доза кхоачамбоацараш а. Хин боахамен гIишлош хьалъечеи организацешца Iалашдац мелиораци ль керда лаьтташ кийчдара планаш кхоачашъелга, производственни доаца доккхий ненаш хулийт. Хиш декхачей доккъадаьчен лаьттах хIана я тоъал пайда эцац. Из бахьан долаш цхьайттагIча пятилетка план оттаеш министерства къаьстта терко цир капиталовложеней эффективность айира, мелиорировани лаьттех дикагIа пайда эцара.

Республике мехкдаьттен газа йоаха промышленность, энергетика боамби кхебар дегIадоаладара проблемаех дийцар Туркмене Компарте ЦК хьалхарча секретара депутата **М. Г. Гапурова**. Цо цIераш льхар пятилетка хьалхарча шера тIаийна социалистически декхараши планаши толаме кхоачашъеча цхьайолча производственни коллективай.

(Даходолар 2-ча оагIо тIа).

КПСС обкоме

«СССР вIашагIъелла кхоаткъа шу дизара — кхоаткъа хьинареча къахьегама кIира» яхача девизах социалистически ях йоаржаьча гор. Москван болхлошца дIадоладир хьалхьацача «Грознефть» объединенен «Красный молот» заводен коллективай инициативах.

КПСС обкома бюрос белгалду «Грознефть» объединенен «Красный молот» заводен коллективаша шерра йоаржаьй «ХIара балха дийнахьа хьадер дукхагIа хилийта» яхача девизах йола ях, керда производственни толамаш доах, болхлой классен советски интеллигенцей къахьегама традицеш алсамйоах, цар творчески инициатива дегIанхувл.

ЦIаьхха а шоай торонаш лаьрхIа, цар хьаллацад СССР вIашагIъелла 60 шу дизара сийна социалистически ях йоаржаьча гор. Москвай болхлоша дIалоладиь патриотически гIулакх. «Грознефть» объединене коллективо организационно-технически мероприятеш шерра чакхьяхара, технологи эргалхира, оборудованех хьалхьалца пайда эцара чотах мехкдаьттеи гази яккхара пятилетка шин шера план юбилейни денга кхоачашъе, буруя тохача скважинашта тохкам бера шин шера заданиш чакхъякха. Къулбаседа-Червленски майдан тIа сарматски тIоацашка. Предгорненски майдан лохерча мела тIоапашка мехкдаьттеи гази мел йоалла ха, 7 миллион киловатт-сахьат электроэнерги, 430 тонни условни доагор, 2650 гигакалори йIовхал мое аьнна доакхагIдола социалистически декхараш тIаийцад.

«Красный молот» завода коллективо дош деннад 1982 шера план хаьал хьалха чакхъякха а кхы тIа 230 эзар сома маьха продукци йохка а, къахьегама овсарле айяра темпаш планах йоагIачул 0,3 процент дукхагIа хилийта, дикала пачхьалкхен Знак йола продукци 42 процентага кхачийта, 2000 тонн металлопрокат, 400 тонн доагор, 1,5 миллион киловатт-сахьат электроэнерги кхое, мехка чекхдаьттахошта лаьрхIа керда тайпа насосни агрегаташ электродегидраторашн аракецилга карадерзаде, грязеви насосашта заготовкаш телача участке фелламенни установка оттае, числовой программни управлени йола кхо станок, гайкаш теден пружинонавивни автоматаш юкъейоалае, стапельни варка технологи карерзае, отталча планал 100 тонни дукхагIа каркови литье хилийта, 200 единица технологически оснастка хьа а яь юкъейоалае, къахьегам бригадаш хьисапе вIаштIехьбаьккхача болхлой 49 процента болчара 52,7 процент хилийта, 60 квартира йола цIа хьалдаьдаккха.

КПСС обкома бюрос къобалъьй «СССР кхоаткъа шу дизара — кхоаткъа хьинарача къахьегама кIира» яхача девизах шерра социалистически ях йоаржаьча г. Москван къахьегамхой патриотически гIулакх хьаллаьцача «Грознефть» объединенен «Красный молот» заводен коллективай инициатива.

Парте горкомаш, райкомаш, профсоюзий отраслевой обкомаш, ВЛКСМ обком, предприятей юкъьанцара партийни организацеш декхарийла лый СССР юбилейна даха ма доагIара пакъадахара инициатива республика объединенеш, предприятей коллективашта юкъе ма моргa дIайоаржаяра тIаберзабаь шерра организаторски политически болх боаржабе.

Республикански газетий редакцешта, телевиденей радиовещаней ЧИАССР Госкомитета тIадиллад «СССР кхоаткъа шу дизара — кхоаткъа хьинареча къахьегама кIира» яхача девизах телаю социалистически ях мишта лел, плановаи заданешн доккхагIдола социалистически декхараши кхоачаши тIехкхоачаши деча производстве хьалха латтарашта карагIдаьннараш хан-ханнахьен къаьстам дуца.

Декабрь бетта чотах

Малгобекски буруя тохара болхий управлене бурув деттараша чIоагIа къобалтаьй тIаийцад укх деношка хиннача «КПСС ЦК Пленума решенеши цига ше къамаьл деш КПСС ЦК Генеральни секретара новкъоста Л. И. Брежнева яь выводаши. Вай мохк социальни экономически даькъе дегIаккхувлара хьамсарча парте еча йоанхонна жон а луш, хьинар аьлаь къахьегаш ба лаьттан ченаш техкараш. Буруя тохара цхьайтта бетта план хаьал дукха хьалха кхоачаш а яь. ХIанз цхьайттагIча пятилетка хьалхарча шера тIехьарча декой чотах къахьегаш ба уж. Ер шу доладелча денз пачхьалкхен планах лаьрхIачул совгIа тохад 1120 метр бурув.

Бурув тохара заданеш тIаийца социалистически декхараш тIехкхоачашдарал совгIа УБР коллективо укх шера къаьстта дика тоадаьд ций дерригa технико-экономически хьокхамаш а. Бурув тохара сухала задани 125,6 процент кхоачашъяьй. Химически реагенташ, электроэнерги, утяжелитель, кхийола материалаш кхоарах, бурув деттача остех биззла пайда нйбарах укх шера пачхьалкхена баь пайда 243 эзар сом да. Цох планал совгIа баьр 10 эзар сом а дилаш.

Уж толамаш доахача дизам даьша лоацаш дукха буровой коллективаш а УБР-е. ХIанз тIадоагIача шера февралеи мартеи чотах бурув тохаш йолх бригада я укхаза. Царех я буровой начальникаш Савин Александр, Галаев Iийсе, Степашин Артур керте латта коллективаш, кхьираш.

Б. ДОТМАРЗИЕВ.

ПАРТЕ ПЛАНАШ — ХАЛКЪА ПЛАНАШ

Нохч-ГIалгIайчен къахьегамхоша, берригача советски наха а санна тIоатIа могаш, коммунизм хьалъеча керда мулаш даха кийча болаш тIаийцад КПСС ЦК ноябрьски (1981 ш.) Пленума материалаш, цига КПСС Генеральни секретара, СССР Лакххехьарча Совета Президиума Председатела новкъоста Л. И. Брежнева даь кIоарга чулоацам бола къамаьл.

Нохч - ГIалгIай гIишлоя управлене «Халкъий доттагIала» орден лелаеча 6-ча гIишлон - монтажни управлене коллективо чIоагIа могадеш хьаллоац «Советски халкъо чакхдоахача исторически гIулакхашта юкъе сийлен моттиг дIалаца езаш а лоацаргйолаш а я цхьайттагIа пятилетка. Шеко яц цу наькъагIа болхача вай мехкарча къахьегамхоша шоай низи хьинари, кхоллами инициативеи тIа-тIа керда толамаш дахара тIайохийтаргхиларах», аьнна КПСС ЦК ноябрьски Пленуме Леонид Ильич Брежнева даьча къамаьлацара дешаш.

Хьамсарча Коммунистически парте тIахьехама жоп а луш гIишлонхоша лаьрхIад цхьайттагIча пятилетка хьалхарча шин шера йола гIишлон - монтажни балхий план 1982 шера 23 декабре кхоачашъе а кхы тIа 50 эзар сом карадерзаде а, заданеца нийсйича къахьегама овсарле 0,5 процент лакхъе, 25 эзар сома боарам болаш гIишлон материалаш кхое, хьалъеш латта объекташ — Грозни В. И. Ленина цIерагIча проспектагIара универсам, 58 квартира йола цIенош, Грозненски аэропорте 200 моттиг йола общежити — хаьал хьалха я «дика» оценка йолаш а йистеяха.

СУРТА ТIА: КПСС ЦК ноябрьски Пленума материалаш ешаш я Агасян Аркадий керте латта СМУ-8 бригада.

З. ВАТЧАЕВА сурт.

Дог раьза долаш хьаллоац

ЧIоагIа теркам гIебахийта лаьийгIар Нохч - ГIалгIай гIишлон управлене СМУ-7 болхлоша укх деношка хиннача КПСС ЦК Пленуме новкъоста Л. И. Брежнева даьча къамаьлага.

Тхоах гIишлонхоех, лаьна дIайхе дешаш аьлар КПСС ЦК Генеральни секретара, СССР Лакххехьарча Совета Президиума Председатела новкъоста Л. И. Брежнева. Цар тхо дукхача хIамашта декхарийла а ду.

Пленуме белгалдаьккхар пятилетка лоархIаме участок капитальни гIирсаш хьалдар йолга. Аз кулгалдеча бригада дукхача къамех латтача коллективо хьалъю промышленни а культурно - бытовой а предприятеш. ТIехьарча хана оаха хьалъяьй Анисимова цIерагIча заводе керда корпусаш, хьалъеш латт № 9 йолча городской больница массехк здани, кхийола объекташ.

Доккхий социалистически декхареш тIа а ийце, хьинаре къахьегаш хиннача тха коллективо 10 бетта план сентябрь бутт чакхбалалехьа кхоачашйир.

КПСС XXVI-ча съезд, ноябрьски Пленумо хьалхашка оттадаь декхараш дог раьза а долаш тIаийцад оаха, уж кхоачашдергхиларах шеко а яц.

З. ЕВЛОЕВ,
Нохч - ГIалгIай гIишлон управлене СМУ-7 слесарий бригада кулгалхо, халкъа депутатий Грозненски горсовета депутат.

ГIулакххашца жоп лу

КПСС ЦК ноябрьски Пленума материалаши цига КПСС ЦК Генеральни секретара новкъоста Л. И. Брежнева ль доклади чIоагIа уйла тIалхийта Iомаеш ба Московски «Котлоочистка» яхача завода Грозненски филиала болхлой. Цар массане а дика кхеталеш да цу лоархIамеча документаш тIа дийца дешаш таханарча вахаро дIа ма деххара хилар. КПСС ЦК ноябрьски (1981 ш.) Пленуме новкъоста Л. И. Брежнева къамаьл деш белгалдаьхад вай общество социальни экономически дегIанхувлара эггара актуальнегIа дола декхараш. Уж толамца кхоачашдаро вIаштIехьдоалийтаргда хьамсара Даьхе кIаьхегIея яна болашагIен хилийта.

Цу лоастамагIа шоай хьинари низи кхо ца беш къахьегаш ба филиала болхлой. Парте ЦК Пленума болх дIабоалабаьча дийнахьа рапорт делар цар дерригача технико-экономически хьокхамий цхьайтта бетта план кхоачашъярах. Дукха балхаш даь цар «Грозэнерго» районни энергетически управлене теплоэлектроцентралашка.

Пленума решенеша дегаш гIоазаьхе бола филиала болхлой кхы а шоай хьинар айдаь къахьегаш ба Нохч-ГIалгIайчен автономе 60 шу дизарен из ший лоIамах Россеха юкъеяха 200 шу дизарен дезача цIейна сийленна накъабахара. Яьш цIендераша социалистически декхараш тIаийцад цхьайттагIча пятилетка хьалхарча шера план ГОЭЛРО 61 шу дузача денга кхачалехьа кхоачашъе. Социалистически яхье башха-дика толамаш доахаш хиларца белгалбоаьнна ба яьш цIендеш бола Григорьев Эдуард, Неприн Анатолий, Лучко Александр, Путятин Дмитрий, кхыбараш.

Х. СУРУДЖАНЦ,
«Грозэнерго» оператор.

Торонех пайда эцаргба

Боккха тоам хинна дийшар аз укх шера 16 ноябре хиннача КПСС ЦК Пленуме Л. И. Брежнева даь къамаьл. Советски халкъа хьал-торо кхы тIа а тоаяра де дезачох дувц цо. Белгалйоах производство дегIайоалае йиш хулийтаргйола резерваш. Уж тха боахаме хIанз а дукха я.

Масала, хIара кхоабача Iаттагара 2008 килограмм а йоаккхаш аз айса 7 ноябрь хьатIаккхоачаш кхоачашйир шера план. Цунна цхьана дукха доаркаш ба совхозе кхыметтех цйс бетта план кхоачашъе ца могаш. Из ишта нийсденнад хьаьечох бола бехктовхам кхета ца беш. Iертта яхь йоаркa ца еш, къахьегама дисциплина телхаеш цхьабараш хиннадаь.

ХIана, уж кхоачамбоацараш дIадаьхачул гIехьагIа, дикка тIанхийттай ферме йоаккхе шура. ХIаьта из хьалхе а даьдаларе дикагIа дар.

Iаи зомалахьа хIара кхоабача Iаттагара 740 килограмм шура яккха декхар тIаийцад оаха. ЛаьрхIар кхоачашдар дукъа низ кхо ца беш къахьегаргда, ерригача торонех ма хулла дикагIа пайда а эцаш.

Т. АХМЕДОВА,
Гудермесски района «Гудермесский» совхоза доярка.

УДОБРЕНЕШ КХАШКА ДIАКХУХЬ

Укх деношка органически удобренеш кхашка дIакхухьаш боахк боахамий механизатораш.

Кхарарча шера республика колхозашца совхозаши 1 миллион тонн органически удобренеш товса езаш ба кхашка. Итт бетта кхашка дIаехьараш 950 эзар тонн я, е планагIа дIаяхьа езачох 90 процент. Шера планагIа йолчул дукхагIа дIайихьай органически удобренеш Ачхой-Мартановски, Грозненски, Малгобекски, Надтеречни, Сунженски, Шалински районашкарча боахамаша. ХIаьта уж дIакхахьара планаш кхоачашъяра чIоагIа тIехьаюс Веденски, Назрановски, Ножай - Юртовски, Урус - Мартановски районаш.

ДIайихьача удобренех алеш хиш дехкача лаьтта яхай. Цига цар дикагIа пайда бергба хьувкъам лаьхбара. Наурски района боахамаша 48 эзар тонн удобренеш дIайикьай, хIаьта царех хиш дехкача лаьтта — 30 эзар тонн. Гудермесски районе — 30 эзар тонн, царех хиш дехкача лаьтта — 25 эзар тонн, хIаьта Шелковской районе мел яхкараш хиш дехкача лаьтта яхай.

Шелковчаний болам хьал а лаьца

КПСС XXVI съезда решенеш толаме кхоачашъяра хьинар айдеяна къахьегаш ба Назрановски района «40 лет Октября» совхоза хьайбаш леладераш.

Укх шера итт бетта планах дIалла йоагIар 1130 тонн йолаш, пачхьалкхена дIаенлай 1225 тонн шура. Из дIадахача шера цу юкъа дIаенначуница нийсйича 120 тонн дукхагIа я. Укх шера итт бетта хIара Iаттагара 2128 килограмм шура яьккхай. Из планах яккха езачул 228 килограмм дукхагIа я. ХIаьта соахна цу юкъа яьккхачунца нийсйича шура ялх процент гаргга тIа а кхийттай.

Боккха толам баьккхаб совхоза хьайбаш лелалераша пачхьалкхена дулх дIадалара план хаьал хьалха кхоачашъяра а. Шоа планах дIадала доагIа 320 тонн дулх цар дIаденнад ши бутт хьалха. Керда шу хьатIаккхачалехьа кхы а 30 тонн дIадала ленхIаш а ба уж.

ТIа-тIа хьайбай продукци алсамъяккхара шоай торонехи кхоачамехи пайда а эцаш къахьег совхоза фермашкарча болхлоши. Царна юкъе яьржача социалистически яхье хадданза хьалхе йоахаш хьайоагIа къоначa специалиста Аушев Iаьлас кулгалду № 3 йола шурий-товарни ферма коллектив. Укх шера итт бетта хIара шоаш кхоабача Iаттагара планал совгIа 490 килограмм шура яьккхай цар. Дикка тIехкхоачашъяьй пачхьалкхена из дIаяллара план а. Республика фермаштен бригадаштен юкъе яьржача социалистически яхье котъяьнарг а лаьрхIа республика газеташ тIа чIоагIдаьча Сийлен улга тIа яьккхай цу ферма коллектив.

Яхье шоллагIа моттиг яьккхай Яндиев Абос кулгалдеча шурий-товарни ферма коллективо. Итт бетта хIара Iаттагара шура яккхара план 115 процент кхоачашъяьй цар. Шоай планаши декхараши толаме кхоачашду Дзауров Савазбикеи Гелисханов Iаьласи кулгалдеча фермашкарча хьайбаш лелалераша а.

Тхьаь барайтта доярка я цу совхоза фермашка хьинар ца кходеш къахьегаш. Царех нийттане массехк бутт хьалха кхоачашъяьй шоай цхьайттагIча пятилетка хьалхарча шера планаш. ХIаьта совхоза дикагIйолча доярка Даурбекова Зинас укх шера итт бетта хIара ше кхоабача Iаттагара 4390 килограмм шура а яьккха республика дояркашта юкъе яьржача социалистически яхье кхоалагIа моттиг яьккхай. Из толам баьккха Даурбекова республика газеташ тIа чIоагIдаьча Сийлен улга тIа яьккхай. Пхи эзар килограммага кхача уйла йолаш я Зина. Цудукъа кхы тIа а хьинар айдаь къахьег цо.

ЦхьайттагIча пятилетка шоллагIча шера чотах къахьегашта юкъе ба доярка Дзаурова Мадинат, Балхаева Дуги, Гасанова ПатIамат, Кодзоева Хади, кхыбараш.

Хьайбашка дика хьожаш хиларах белгалбаьнна скотникаш Боризов Дауд, Кодзоев Закре, Теркаппев Мухарбик, Ольгов Бекхан, кхыбараш.

Шелковской района хьайбаш лелалераша хьайбаш дика Iенгара дахара, хьайбай продукташ дукхагIа яхара дIабоалабаь болам къобалбеш хьа а ийца шоай торонехи кхоачамехи кхы а бизагIа пайда эцара тIагIа къахьегаш я совхоза фермашкара коллективаш.

С. АУШЕВ.

КПСС XXVI СЪЕЗДА РЕШЕНЕШ КХОАЧАШЪЕШ

ЭНЕРГЕТИКА ДЕГІААХАРА ПЕРСПЕКТИВАШ

Цхьайтталагіча пятилетке Нохч - ГІалгІай АССР энергетикашта хьалхашка этта деккараш доккхийн бехктохамен да. ДІахо а мехкдаьттан моттигерея промышленность, юрта боахами коммунально - бытовой гІулакхаш делгея дегІаахарна дуьваденна дукхагІа дІаахийта езаргья электроэнерги. Укх пятилетке мехкдаьтта чакхдоахачен мехкдаьттахимен предприятешка болх бе йолалуоргья керди йоккхий мощностащ, интенсификаци ергья болх бещ йолча производствашта. Мехкдаьттахоша шоашта хьалхашка оттадаь декхар да укх шера доаккхаш дола «Іаьржа дошув» 20 процент дукхагІа хулийталга. «ДукхагІа хьалъергья хьайбай комплексаш, альпийски дьгІенашкара фермаш, хьалъяьргья Къулбаседа Кавкавски эггара йоккхагІа хургІола бройлерни фабрика. Цар дІадехаргІа юрта боахаме механизаци, электрификаци, автоматизаци ара балхаш делга, пуши дуваденна дукхагІа хургья дІайохийта электроэнерги.

Дукха хувцамаш хургІа республике бахача наха цІенош хьалдеча, коммунальни боахаме. Болх беш йолча предприятешта реконструкци еш я. Грозный нах баха къаьст - къаьста улкаш мет-тел, бІарчча районаш а хувцалургья. В. И. Ленина цІергІча проспектатара Октябрьски яхача майда шинна а сагІорахьа, С. М. Кирова цІергІча культуран селаІарен парка юхе, машинанъкъа вокзала юхе хьалдергІа 9—16-зза вІаштІардаь цІенош, хІанзарча хано дІо ма деккара йола бытовой гІулакхаш дуи торговлен предприятеш, культурни общественни центраш. ПоннергІовнаш хувцалургья Первомайски яха улица, цох хургья города, аэропорта, машинанъкъа вокзала юхье бувзамаш лоаттадара йола керттера магистраль. Машинанъкъа вокзале ра аэропорте кхаччалца леларгья троллейбусаш. Первомайски улица тІара трамвайни лини цунна лала гІолла йолача цхьан улица тІа йоахкергья. ДукхагІа лела йолалургья электрифицированни йола транспорт.

Специалисташта хетаргахьа мьча расчетех 1985 шерага кхоачача хана республике дІайохийташ йола электроэнерги дикка дукхагІа хургья. Цхьабакъда, хІана йолаш йолча электростанцей низ кхоачаргбац потребителашта ма эшша электроэнерги Іалашъе. Цу гІулакха кхы тІа а эшаш йола мощностащ мичара хургья? Нохч - ГІалгІайчен йовхало - энергетически ресурсашка дилдачи вай йоккхий торонаш я йовхала энерги дукхагІа хилийта, хьалхаргІа аргІагІа лаьттан ченашка кІоаргга доаллача термальни хих пайда эцара чотах.

ХІанз Грозный, Гудермес яхача городашта, Червленни, Щелковской яхача станицашта юхе буруш а техк ньхай шера 4 миллион гаргга кубически метр дІайха хий душ йола скважинаш. Цигара хьадоагІа дІайхи хий 90 градус а кхы дІайхагІа а хул. Республике йоккха опыт Іоаьий теплицашка, нах бахача цІеношка, производственни помещенешка лаьттан чекашкарча дІайхача хин энергех пайда ийбара. ЦхьайтталагІча пятилетке лаьттан чекашкарча дІайхача хих пайда ийбара йола перспективаш дегІаккхувлара йола планаш оттаяй. ХІьта 1990 шерага кхачалехь термальни хин эксплуатационни запасаш дийнахьен буси бІаь эзар кубически метрга (е шера 17 миллион кубически метрга) кхоачаш дукхагІа хилийта лаьрхІад. Цу тІа а социйтаргдац термальни хин запасаш дукхагІа хулийталга. Специалисташта хетачох, дийнахьен буси доахаш дола термальни хиш 150 эзар кубически метрга кхачийта йиш я. Термальни хих хала боахаме, хьалхарча даькъе баьцдаарш кхедеча, хьайбай боахаме, жилищно - бытовойн коммунальни секторе пайда ийбе болабаро вІаштІехьдоалийтаргда хІана шера итташ эзараш тоннаш доагор кходе. Белгалданхьа дезаш да термальни хин энерги чІоагІа дарегІа хилар.

Республика энергетически резерв дукхьал термальни хин йовхал мера лк дьйна хета йиш йолаш дац. Аргун яхача хи тІа хьалъе лерхІаш я гидроэлектростанцей каскадаш. Цар тоаш хулийтаргья дукхагІа электроэнерги лекха, хиш декхаш дола лаьттан сондаха, хиша городаш, промышленни предприятеш Іалашъе.

ХІанз Жука цІергІча «Гидропроект» яхача институто кийчъяй Аргун яхача хи тІа Цилахски аха ГЭС хьалъяра йола проект. шера 500 миллион киловатт - сахьата кхоачаш электроэнерги лур гья ця. Йоаккхаш йола электроэнерги дукхагІа хилийта йиш я иштта Шаро - Аргун, Эс яхача я кхыча а хиш тІа ГЭС-ш хьалъяра чотах.

Экономика керттера принципаш ювзасена я кІезигагІа электроэнерги йоаш йола оборудовани предприятешко юкъейоалаяна, цар луш йола пайда дукхагІа а хулийташ, эргалхьача производственни процессий технологи. Уж чакхйоахача хана йоаш йола йовхали электроэнерги ма могга кІезиг а еш.

КПСС XXVI съезде къамел деш новкъоста Л. И. Брежнева аьлар: «Энерги яккхарга Іалаьмате дукха капиталовложенеш дІаахийтара наькъагІа а ца долхаш, де дезар ди ма могга дикагІа энергоресурсех пайда ийбелга».

Республика къахьегамхоша цу лостаме даькъа къахьегама толамаш кІезига дац. Укх шера дукхьал кхьаь квартала промышленносте, транспорте гІишлош еча, иштта юрта боахаме кхоьй кхо миллион киловатт - сахьат электроэнерги, 400 эзар совгІа тигонкалори йовхал. Доагора-энергетически ресурсаш кхояра даькъа кхы а йоккхагІа торонаш я республика къахьегамхой. Хьалхашка латта деккар да цхьаь мощностага кІезигагІа электроэнерги дІаухийтаргйолаш гІулакх делга, электроэнергех халкъа боахаме бизза пайда ийбелга. Оаха энергех мах лІателаш хитта электроэнерги йоагІачул совгІа йоалах тхона бехк хІана бу яха кулгалхой а, нийслу. Цар дика кхетадац электроэнерги яккхарга Іалаьмате дукха материальни къахьегамен ресурсаш дІаухийташ хилар.

Энергоресурсех шоалагІа пайда эцара даькъе а пайда эцанна дукха торонаш я. Вай республикерча тайп - тайпарча предприятеша, йоккхийча технологически установкаша дукха газ, ІН. электроэнерги дІаоа. Царех дикка доккха даькъа шоалагІа пайда эцо йиш йолаш да. Масала, «Грознефтеоргсинтез» яхача производственни объединене газах и конденсатахи хьаьнначи йовхалах шоалагІа пайда ий биро шера хьахулийтаргья кхы тІа а 215 эзар гигокалори йовхал. Нагахьа санна цхьа тоа конденсат лекхарга дІадохийта доагор 17,5 килограмм хилча, из шера хул эзараш тоннаш йолча условни доагора режим.

Уж лакхе белгала мел яьха торонаш производствана юкъехувлаш, КПСС XXVI съезда решенеш йиза кхоачашъеш экономика пайда беш хулийталга халкъа боахама къахьегамхой сийлен декхар да.

Н. БАШИРОВ,
техническа Іилмай кандидат.

Производственно - товарни конторе дика йовзаш я центрально - заводской лаборатори хьинар дола коллектив. Цунна керте латта Кесь Клавдия Ивановна укха за болх беш йола 37 шу да. Белх дика бовзаш, ший йоккха опыт кагирхоша дІакьехаш, еча анализех цІакхха гІалат ца доалийташ къахьег цо а цун новкъосташа а.

Предприяте шерра ларжача социалистически яхье дуккхаза хьалхара моттиг яьхай лаборатор коллективо.

СУРТА ТІА: анализ еш ба лаборантнаш (аьрдехьара аьттехьа) К. Кесь, Н. Арипина, Ф. Асламбекова, А. Маркина.

В. ШУМАРИНА сурт.

ЗІамига яле а...

Алхасте я юрта боахама министерствана чуводача «Плодосемтоспромхоз» объединене йоккха йовца сокаш йовха предприяти. Цу юртарча наха доккхал а деш завод я оал цох. Цун продукци кхухьийт Европай Къулбаседа Американ 14 мехка.

Дика вІаштІехьбаьккхаб цига къахьегам. Сийлахь-боккхача Октябра 64 шу дуэзачи дийнахьа цун коллективо рапорт делар цхьайтталагІча пятилетка хьалхарча шера деррига хьонкхаяшта планаш кхоачашъян хиларах. Бошамашкарен хьунагІарен сом кийчбаьб планал совгІа 457 тони. Укх шера итт бетта продукци маьхала лаьккхай 610 эзар сома. Из шера планагІа лекха езачул 72,4 эзар сом дукхагІа я. Цу юкъа 22 эзар сома пайда баьб. Из а планал совгІа ба.

Фу бахьанаш да цигарча предприяте болхлоша баккхача толама?

— Къайле йолаш хІама дац тха балха юкъе, — йоах отделене управляющо М. Бокова. — Болх бераш 40 саг ва. Хала а профессега а цхьатарра боацаш. ХІавта а барти цхьоагІол йолаш коллектив я тха яр шийна хьалхашка латта деккараш кхоачаш а дергдолаш. Цхьан хана хала дар: цхьабараштта шоаш доаккха аларн нІезига хетар, шоалагІбараш къахьегама дисциплина толхалра тІера бар. Ловцца аьтча, кадраш дукха хувцалуш моттигаш хулар. ХІанз цу тайпара хІама дац.

Доккхал а деш цІераш йоах цо шоай предприяте хьалхалаттарий. Уж ба Аушева Маккас кулгалдеча бригадера Загиева ПаьтІамат, Дзаигиева Хьава, Балгиева Марет. Ше дика специалист хилар хьахьекхад слесара Даурбеков Махьмуда. Из хьожиш йолча цехашкарча оборудоване ца социш болх бу. Хьинаре къахьег шофера Белхароев Исмаlала а. Цо болх берга хьежжа мера дІабаха йиш йолаш бац болх цехашка а. Уж а кхьберашa а объединене кулгалхоша, партийни профсоюзни организацеша дукхаза Сийлен грамотинцей премешцея белгалбаьхаб.

Фу кийчдар, керттера гІулакх долаш я из коллектив. Дукхьал цу гІулакха хьалъяьа моттиге цІенду, докъаду, хила еза дикал хулийт хьандарга, гІиригга, хьун кхорий, боалий фун. Из хьабеш хам а болаш, бехктокхаме болх ба. Цига кийчду фу экспорте дохьийт. Из болх толаме лаккбоах коммунистически къахьегама ударник йолча Дзангиева Тамарос. Цун говзалга кхоачаш цхьаккха а болхло вац. Из толам баккхарах СССР ВДНХ Керттерча комитето соахка бронзови медаль еннай цунна.

Укх шера деррига а 18700 тони тайп-тайпара фу кийчдаьд цига.

— Карара шу къаьстта бехктокхаме да, — тІатехар отделене йоккхагІйолча инженера Н. Джанхотовас. — КПСС XXVI съезда сийна дІайолаь социалистически яхь кхы а чІоагІагІа ярхаш йоагІа. Оаха доккхал ду республика къахьегамхоша даьхача толамашта юкъе даькъа лоацаш тхоаш хиларах. Кийчъю продукци дукхагІа хилийтара карара шу доладалехьа тхоай предприятена реконструкци яьй оаха. ТІоадалвхи шелалахи бІу ца къожабеш къахьийгер тха болхлоша. Цар хьинар котдаьпар. Лоаццачо кхоз хийцар ши пресс, кхы эпараш дир. Цу мероприяте тха болхлой ияахьтама овсарле теттара лаккхир. Хьалха шин лине тІа болх беш хиннача шийтта саго даьр деш ялх саг ва хІанз.

Халкъа кицо йоах: «Дошо бурчаг зІамига яле а еза я». Из ала йиш я цигарча йоккха йоацача коллективах. Шоай продукци кхы а алсамъяккхара кхоачамаш лохаш ба Алхастера къахьегамхой. Цар лерхІ цхьайтталагІча пятилетка планеш диъ шера кхоачашъе.

М. ТОЧИЕВ.

БЕЛОРУССКИ ССР. Пиншинерча мелиорированни лаьтташка хьалъеь ньинай белорусски Полесье боккхагІбарех болча гІирса — «Парохонский» совхоза — хьалхара аргІа. Республика архитектораша чІоагІа йоаккхольй из хоагІа хилийтара, административни зданеш торгови центрй паргІатагІа хургйолаш дІанийсьяра.

Совхозан поселке — столовяк, гостиница, юкъера школа, берий комбинат. Йолаш я наха бытовой гІулакхаш дара йола шоай комбинат, болх беш я музыкальни школа. Эггара хьалха цига баьхкан гІанийцай культура кердача Ціено. ЧІоагІа раьзе а болаш «Парохонский» совхозе къахьега хала механизатораша, хьайбаш леладераша, специалисташа дІанийцай дика тоаяь 147 квартира.

Совхозо шера 3,7 миллион сома валови продукци ло. ХІара шера совхозо пачхьалкхенга дохк кхо эзар совгІа бежан. Алхха укх шера а маьхала даьккхад 900 тони гаргга дулх, 2500 тони шура.

СУРТА ТІА: хьайбаш леладу комплекс.

А. НИКОЛАЕВА сурт.
ТАСС фотохроника.

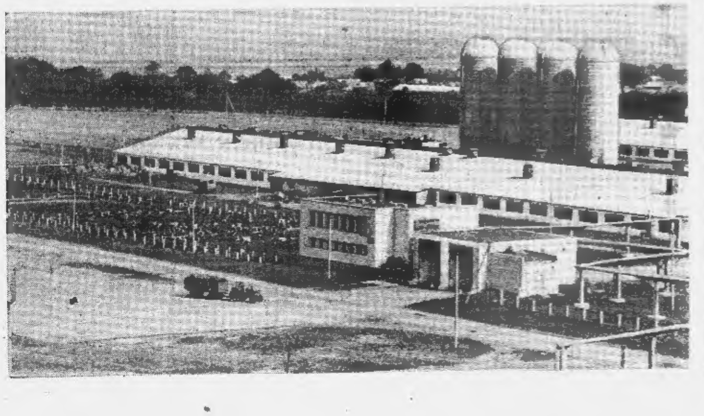

Коммунистех дола дувцараш

МАССАНЕНА БАКЪАХЬА ХИЙТАР ИЗ КЕРТЕ ЭТТАЧА

«Грознефть» объединене производственни гІулакх деш йолча Центральни базе хиннача отчетно-хоржамий собрани чакхйоалаш латтар. Къоастаде дезаш дисар цхьа доцц дар: управлене партбюро керда состав хоржилга. Кандидатурай цІераш йоахаш собрание председатела аьлар:

— Салахутдиновa дувхьала саг вий? Дукхьала цхьаккха а вацар, цхьабакъда, из могаеш къамаьл де безам болаш-м дукха а бар. Дош а дийха, къахьегама ветерана токара Н. Храмова аьлар:

— Салахутдинова Бибисара сона йовз 1944 шера дена. Тешаме новкъост, хьинар дола коммунист ше йолга хьахьекхад цо. Партбюро член хила метаргІолаш дика кандидатура я из.

Къамача коммунисто дувцача бесса, хьамала дукха къахьийга а общественни вахаре хьинаре даькъа лаьца а саг я Бибисара. «Грознефть» объединене 15 участке йолча мехмастерскешка строгальщица а йолаш, из балха ера тІема тІехьарча шерашка. Даа, тІадувха доацаш хала ха яр из. Котало тІем тІа яьккха а са Іеш. хІара коллектива. хІара сага къахьегамах, цун деналах тийша яр. Из кхета а деш, беррига шийниз дІалуш къахьегаш хилар Бибисара.

1954 шера хьинар дола кхалсаг КПСС членалле хьайийцар. Цу хана деза коммуниста сий дола цІи лаькка лоаттаеш хьайоагІа из. Шийн балха говзал лекхъяр духьа заочно деша йода Старе промыслашкарча политехнически техникуме. Укхаза цо наерзаю тІахьожама-дистара приборашка хьожача техника специальность. Иштта шийн политически сакхетам лакхбара а тІаерз из. КПСС Грозненски горкомерча сайрийнарча марксизма-ленинизма университете кхаь шера дийшад Б. Салахутдиновас.

Парте хьалхашка уттаду декхараш дика кхетадеш йола коммунист Б. Салахутдинова дукхаза а хийркай «Грознефть» объединене Центральни база юкхьанцарча партийни организаце секретарала. Цо кулгалдеча партийни организаце терхам тІабахийта дукха къахьег бІйдала, доагора-энергетически цхьайолчи материальни ресурсай кхом баран царех дикагІа пайда эцаран бу болх чІоагІ а беш КПСС XXVI-ча съезда решенеш цул тІехьагІа КПСС ЦК-ах СССР Министрий Советех социашаш кхоачашдара.

Производственни гІулакх деча Центральни базас вай республикерча а вежарашха йолча Гуржий ССР а мехкдаьттахошта укх шера итт бетта 1 миллиони 660 эзари сома мах бола оборудовани дІаахьийтай. Из планах лаьрхІачул 40 эзар сом дукхагІа хул. Цу юкъагІа 7 эзар киловатт-сахьат электроэнерги, 15 тоня совгІа профилированни металл кходир. Аьшках тІамаш еча хана из кІезигагІа дІаахийтарах 13 эзар сома пайда баьлар. Цул совгІа. «Вторчермет» объединене складашка 800 тона гаргга тишдена аьшк дІачуделлар.

Металлообработчикаша дош деннад шера план 25 декабре кхоачаш а яь, кхы тІа а 25 эзар сома маьха продукци археца. Цу дакача болама хьалха латтараш коммунисташ ба: токараш Н. Храмов, С. Ткачев, М. Ширшанов, строгальщица Р. Екимова, сверловщик Идрисов, слесараш А. Красотенко, В. Приходько, дукха а кхьбараш. Балха дикал лакха а йолаш, царех хІаране сменни заданеш 120 — 130 процент кхоачашъю.

Б. Салахутдинова керте латтача партийни организаце коммунисташа лаьрхІад республика автономи хьаь 60 шу Нохч-ГІалгІайче ший лоІамагІа Россена юкъедаха 200 шу дІазара керда толамаш а доахаш накъабаха.

А. ТИЩЕНКО.

КЪАХЬЕГАЧА САГА ГІУЛАКХА

Иттазлагіа хержача СССР Лакхехьарча Совета лахлагіа сесси

(Кхин тIехьа. Доладур 1-ча оагІо тІа).

Укх шера объективни халонаш хиннале а юрта боахаме къахьегараш гІерт, аьлар депутата, пачхьалкхенга боамби-бийдал юрта боахама продукце кхыдола тайпаш дохьара социалистически декхараш кхоачашде.

ЦхьайтталагІча пятилетке оттадаь Туркмене мехкдаьттех гази йоаккхилга кхы а сихагІа дегІадоаладе, индустре кхыдола доакъош айде. ЛоархІамегІа дола декхар да болх беш йолча производственни ницалех пайда дикка дукхагІа эцар.

Дош гІулакхо лоаттаду оал халкъо. Из дага а кхоабаш, аьлар № 90 йолча ленинградски ПТУ производственни дешара инструктора — хьехамчо депутата **Б. А. Журавлева**, ленинградски предприятей ши бІаь эзар совгІча болхлочо Октябра 64 шу дузаш кхоачашйир шера заданеш. Даьр дукха да, бакъда де дезар кхы доккхагІа да. Пятилетка планаш кхоачашъеча боккха лоархІам ба тахан болхлой говзал хьехаш барий.

Новкъоста Л. И. Брежнева «Дагалувцарашка» боккхача безамца аьннад кагирхошта хьалхара профессе лучa, вахара чоалхане Ілтча царна хьехача, къахьегаме сага сийлахь - боккха низ духовни хозали хьахьоккхача хьехамчех. Хьехамчий уж традицеш белгалдир болхлой гварде ввкало, ма могга хьаллаша гІерт тхо.

ВЦСПС председатела депутата **А. И. Шибаева** дийцар социалистически яхьа эффективность айяра тІехьа профсоюзаша беча балхах. ВЦСПС-о, СССР Госкомтрудо, профсоюзий комитеташен советашен боахама органашца цхьана социалистически яхьа условешта юкъе хувцамаш дихьад. Цар дукхагІча даькъа къахьегама яхье даькъа лоацарий уйла тІаерзаю бухсоцаш хьахулараш дукхагІа хилийтара.

Коллективни договорий боккха лоархІам а бийца ВЦСПС председатела пунца цхьана белгалдир, мехка хІара шера тІанийдеча декхарех кхоачаш ца деш пхи процент гаргга дусаш хилар. Коллективни договораш уттадара практика эргайоахаш тоаяра болх дІахо бахьа беза, къахьегама коллективай вахара а балха ерригача оагІонашта а цар еш йола влияни чІоагІъе еза.

Профсоюзашка чакхйоахача отчетно - хоржамий кампане керттера чулоацам ба боахам лелабар социалистически системах йоаххача торонехи кхоачамехи дика пайда эцарах, КПСС XXVI съезден КПСС ЦК ноябрьски Пленумен решенеш кхоачашъяра дола наькха къахьегамен политически хьинар айдарах деш дола болхлой доккха къамаьл.

Казахски ССР Министрий Совета председатела депутата **Б. А. Ашимова** дийцар халкъа боахама керттерча доакъошка республика къахьегамхоша даьхача во доацача толамех. Предприятей, стройкай коллективай, юрта къахьегарий уйла хІанз тІаерзаьй кхом бар режим чІоагІьяра, производствана интенсификаци яра.

Депутато хьаллаьцар кхыча депутаташа пятилетке мотк социально - экономически дегІабоалабара программа, цун шоллагІча шера плани бюджета чІоагІъе аьнна йоалаь предложения.

* * *

Советски наьха теркам тІавза Кремле болх беча СССР Лакхехьарча Совета сессе. Депутаташа юац пачхьалкхен планийи мехка бюджетен проекташ. Цу документашта Іалашду боахамен культуран дерригача доакъошка КПСС XXVI съезда решенеш кхоачашъелга, халкъа вахара хьал-торо лакхъелга.

Пачхьалкхен хьашташа, белгалдоах къамаьлаш дераша: дІадех халкъа боахама эффективность айяра, цунна интенсификаци яра деррига низаш тІадерзаделга, декхарийла ду болх дикагІча тайпара вІаштІехьбаккха, юрта болаш бе, производства хІара участке, доал дара ерригача моттигашка дисциплина чІоагІъе. Из дара советски халкъ тІадерзаду КПСС ЦК ноябрьски (1981 ш.) Пленума решенеша. Пленуме къамаьл даьча новкъоста Л. И. Брежнева.

КЪАМИЙ СОВЕТЕ

18 ноябре Іуйранна хьаийллар Къамий Совета заседани.

Депутаташа а хьаьшаша а дІаьхдаь тІоараш детташ тІайийцар новкъостий **А. Я. Пельше, В. В. Кузнецов, Б. Н. Пономарев, Ш. Р. Рашидов, Э. А. Шеварднадзе, М. В. Зимянин, К. В. Русаков.**

Заседане председателал деш вар Къамий Совета председатель **В. П. Рубен.**

Сессешта юкъерча хана кхелха депутаташ лагабохарца хьалгІайтта сий дир гулбенараша.

СССР Лакхехьарча Совете керда хержача депутатий полномочешка хьежача мандатни комиссе доклад йир комиссе председатела **А. Г. Коркина.** Докладах боагІаш бола социам тІанийцар.

1981—1985 шерашка СССР экономически социальни дегІайоалаяра Пачхьалкхен план, 1982 шерарча Пачхьалкхен планах а 1981 шера план кхоачашъярах а, 1982 шерарча СССР Пачхьалкхен бюджетах а 1980 шера СССР Пачхьалкхен бюджет кхоачашъяра леламах а Къамий Совета Массаазарча комиссей содоклад йир палата планово-бюджетни комиссе председатела **Н. Н. Масленникова.**

Къамий Совета Массаазарча комиссеша белгалдоакх аьлар цо, СССР Министрий Совето чІоагІъяйта аьнна СССР Лакхехьарча Советага хьачуенна 1981—1985 шерашка СССР экономически социальни дегІайоалаяра Пачхьалкхен план а 1982 шера йола план а КПСС XXVI съездо чІоагІдаьча СССР экономически социальни дегІаккхувлара Керттерча лостамашца хьежжа кийчъяьлга.

Союзни республикай Министрий Советаша деча дехарашка а хьежа, кхы тІа хьагучаьхача доходий чотах юкъеробразовательни школай спортивни залашта майданаштен оборудовани яра, профессионально - технически училищашка дешаш барий материальни Іалашо тоаяра, унахцІено лораеча учрежденишта инвентарь, оборудовани эцара, зданешта капитальни ремонт яра, городаш, районни центраш, городашта тара йола поселкаш тоаяра йолча бюджета расходаш алсамъяха йиш я аьнна хеташ я комиссеш.

Иштта комиссеша рекомендацеш кийчъяьй мехка малхбоален районашка производительни низаш дегІаккхувлара, капитальни гІишлошъелга эргадоахаш тоадара, общественни производствана, социально - культурни даькъе халкъа депутатий Советаша ю влияни чІоагІъяра тІаерзаяь.

Комиссей цІергІа оратора предложени елар СССР правительства хьачуенна 1981—1985 шерашка СССР экономически социальни дегІаккхувлара Пачхьалкхен план, хІаьта иштта комиссей тоаеррашка хьежжа — 1982 шера СССР экономически социальни дегІаккхувлара СССР Пачхьалкхен план а бюджет а чІоагІъе, аьнна.

Областа хьалха латтача коллективий масалаца Украина Компарте Черниговски обкома хьалхарча секретара депутата **Н. В. Уманеца** дийцар социалистически яхь шерра йоаркаярах, советски наьха къахьегама хьинар лакха хиларах.

Оратора боккха теркам тІабахийтар хьайбай боахама доакъара база дІахо а чІоагІъяра проблемашта. Нах кхачашца Іалашбара доккха гІо ду промышленни предприятей гІон долча боахамашта. Цхьабакъда, цу производства тайп - тайпара доакъош цхьатарра дегІаахац. Уж предприятеш чуйоагІача цхьайолча министерствашен ведомствашен лерттІа терко яц цу тайпара боахамаш дегІаккхувлара.

РСФСР Министрий Совета председатела заместитела депутата **Л. П. Лыковас** белгалдаьккхар, республика предприятей коллективаша продукцена реализаци яра итт бетта план кхоачашъяьлга. ТІа мел кхийтта промышленни продукци къахьегама овсарле лакхъяра чотах кхийттай.

Берригача боахама боккха лоархІаме да Росси Къулбаседен малхбоалехен районаш караерзаяр сихделга. Къаьстта теркам тІабохийт халкъа аша товараш дукхагІа яратциара а цар ассортимент шеръяра а. Из декхар керттерча даькъе кхоачаш де дезаш болх беча предприятешта реконструкци яра чотах.

Юрта боахама хьалхашка латтача декхарех дувцача хана оратора доашхаш дийцар Нечерноземьян Центральни Черноземни зонен дІахо караерзаяра проблемаех.

СССР энергетикай электрификацен министра депутата **П. С. Непорожне** дийцар отрасле капитальни гІишлош хьалъярах, геттара гаьнарча моттигашка электричество дІаухийта линеш хьалъярах, энерге керда источникех пайда эцарца дувзадена деча балхех. Цо белгалдаьккхар хьатІадоагІача пхе шера АЭС-аш хьалъяр сихдара хІинале а оарцагІдовла дезаш хилар.

Къамаьл даьчо дийцар электрически йовхален энерге кхом бара дешаех, энерге кхоеш йола техникен технологи сихагІа кийчъе езаш хиларах.

Узбекистана Компарте Ферганаски обкома хьалхарча секретара депутата **Х. Умарова** СССР Лакхехьарча Советага хоам бир, хаоттама хьалаш аьттув боацаш хинна бале а боамби кхебераша, юрта боахама берригача къахьегамхоша хьинари низи кхо па деш «кІай дошув» дика хьувкъадаьлга.

Цунца цхьана, карагІдаьначун критически мах а беш, оратора дийцар хІанз а долаш долча кхоачамбоацарехи къоастанза йолча проблемаех. Промышленносте, гІишлош хьалъеча, юрта боахаме, халкъа боахама кхыдола доакъош дегІаккхувлача пайда эцанза торонаш йолга. Мощностех лерттІа пайда ца эцарах оборудованега биззача низах болх байта тарлац, цо дукха материальни ле ду, балхара дІабувлаш дукха нах хувцалу.

Города Зеленодольска (Татарски АССР) юкъерча школа хьехархочо депутата **Р. Г. Тагировас** дийцар халкъа образоване дегІайоалаяра проблемаех. Школашта эшачун даим терко яр, школаш хьалъяра тІахьожам лоаттабар, белгалдаьккхар цо. Татаре халкъа депутатий Советий хІара денара гІулакх а хинна дІаэттад. Общественна пайдане долча тайпара къахьегара дешархой кийчбелга, оратора хетачох, алхха педагогически коллективай лоархІам лаккхбарах тийша Іийна ца Іеш, къахьегама коллективий лоархІам лаккхбарах а тийша да. Цо гІо дергда кагирхой профориентации тоаяра, болхлойн юрташка къахьегачарий говзалий сий лакхдара.

Казахстана Компарте Тургайски обкома хьалхарча секретара депутата **Е. Н. Ауельбекова** хоам бир республика лаьтта леладераша чоалханеча хаоттама хьалашка говзалй денала оарцагІдаьккха дика хьувкъам чуийцарга пачхьалкхен амбарашка 960 миллион пунт дика ялат дІа а денна шоай декхараш сийленца кхоачашдарах.

Целинний деналах аьлар оратора, хозе дас саипен, вахар кІоаргга довзаш язьяьд Л. И. Брежнева «Целина» яха цун баькха-дика книжка областе вахача хІара сага дешa деша книжка, кагирхошта вахара учебник хиннад.

ДІахо депутата дийцар Тургайски область социально - экономически даькъе дегІайоалаеча нийслуча цхьадолча кхоачамбоацарехи халонехи. Цо белгалдаьккхар, мехка ялата ресурсаш ма могга дегІайовлаяра, хьайбай боахама интенсификаци яра кхы а дукха хІама де дезаш шоаш хилар.

ЦхьайтталагІча пятилетка дошхий социально - экономически декхараш толаме кхоачашдеча, белгалдаьккхар СССР химически промышленносте министра депутата **В. В. Листова**, доккха такъа лаца дезаш я химия. Дикка дукхагІа хьае лаьрхІад пластмассаш, химически хьоаций, кордини технически таьш, кхыйола продукци.

Даькъа гІишлошъяра программа кхоачашъяра дешаш ше дувцаш, министра белгалдаьккхар, укх шера, хьалхагІа дІанхача дукхача шерашка а мо мера гІишлонмонтажни балхийн керттера фондаш болх бе йоалийтарен план кхоачашъеш ца хилар.

Гуржий профсоюза республиканска совета председатела депутата **Т. И. Мосашвили** белгалдаьхар республика къахьегамхоша укх тІехьарча итт шера къамаи доход алсамъянккхара, промышленни юртбоахамен продукци хьаяра даькъе даькха толамаш. Лоаццача хана кІезига хІама даьдац Груле кхоачамбоацараш хоадамболлаш дІададахара, доккхий толамаш дахара.

Белорусске Компарте Минскски горкома хьалхарча секретара депутата **Г. Г. Бартошевича** дийцар Минске къахьегамхоша доахача толамех. Города болхлой коллективашка шерра дІаьржай цхьайтталагІча пятилетке «Производствана Іилман цхьоагІо а йолаш хІара иделн тІехдика кийчъен хьаен» яхаш девиз а йолаш болх бергба кха хьалха латтача предприятей инициатива.

Цхьабакъда, белгалдаьккхар оратора, общественни производства эффективность лакхъяра дола дукха кхоачамаш хІанз а кердача пятилеткана оарцагІдаьхадац.

Азербайджански ССР Министрий Совета председатела депутата **Г. Н. Сеидова** анализ йир республика халкъа боахама доакъой балха темпаш дикали белгалдаьча доккхийча мулашка гаргаухилга хьа а хьохкаш.

Оратора уйла тІаяхийтац уж къоастайча республика экономически потенциал айяра темпаш сихьяа дукхагІча даькъе тийша долча проблемашта.

ХІара къахьегамхочун могашал—халкъа рузкъа. Из нийса долга республика масал тІа хьахьекхар Молдаве Распопенски юртарча участкови больница керттерча лоро депутата **О. К. Ионкул.**

Депутата — советски хана мах боалаш медицински дешар дийша яьннача къена молдавски ахархочун йоІо, хоам бир 1940 шерага Молдаве массехк бІаь лор вар, хІаьта тахан уж 12 эзарел совгІа ва, аьнна. Республике хьалкхелай медикий шоай кадраш, йолаш, я унахцІено лораяра дегІаена материально-технически база. Нана в лор а хилара тарре, аьлар оратора, аз дет тІера барках оал партена, Советски правительствана, Леонид Ильич Брежнева шийна советски халкъ машаре къахьега, вай къонгаши мехкарийи унахцІена болаш хьалкхабе йиш хилийтарах.

Литовски ССР Министрий Совета депутата **Р.-Б. И. Сонгайла** белгалдаькхар къахьегама кхом бара йолча мероприятей комплекс кийча яь республике кхоачашъеш хилар, промышленни гІишлойни производствана интенсификаци яра программа оттаяь хилар. ЧІоагІа теркам тІабохийт республике капитальни гІишлошъяра, капитальни вложенешта, материальни къахьстамен ресурсашта концентраци яра.

Оратора дийцар лаьтта леладарен хьайбаш леладарен интенсификаци яра дешаех.

* * *

(Селхан дІахо болх беш хилар сесси).

(ТАСС).

Тахан-ракетни бIуни артиллереи Ди

ЦIеча Октябра цIерагIа

Ленина орден лелаю ЦIеча Октябра цIерагIа Ленинградски Лахера артиллерийски командни Краснознаменни училище а- мехка къаьнагIа ярех воснии дешара заведени. Из хьайолаеннай классашкара арабаьлча 1918 шера революционни Петроград лораеш тIом бе дIанха бола эггара хьалхара цIе командираш кийчбеш хиннача артиллерийски школагара.

Шераш дIанхад, хIаьта мехка байзаб тIехьагIа цIи хеза бола военачальникаш хинна дIаэтта болча училища воспитанникаш: Зимни дворец штурм еча дакъа лоацаш хинна Советски Союза Маршал М. В. Захаров, артиллере керттера маршал Н. Н. Воронов, Советски Союза Маршал Л. А. Говоров. Училища доккхал ду ше Iомабаьрех, царна юкъерча 50 Советски Союза турпалах, 5 маршалах, 130 совгIа волча инаралах.

Дикь шера дешаш хул курсанташ эггара хьалхарча курсагара лейтенантски погонашка кхаччалца. Цу юкъе курсанташа дика Iомаду массе а тайпара топ кхоссилга, цIера лостам телилга, Iомалу оперативно а гIулакхах кхеташ а хIанзарча тIема кулгалде, массе оагIорехьара политически кийчлу.

СУРТАШ ТIА: 1. Сийлахь-боккхача Даймехка тIема ветеран, училища ветеран, Ленинграда блокада йохвеча юкъе дакъа лоацаш хиннар, отставкера полковник В. А. Холостов училища цIи хеза болча воспитанниках курсанташта дувцаш ва.

2. Марксизма - ленинизма кафедрера занятеш. Iилман коммунизма курс еша ва кафедра преподаватель майор В. М. Губанов.

3. Хургбола эпсараш тактически занятешка — артиллерийски разведчикаш. шоллагIча курсе дешаш бола зIамагIа вола сержант Резанский Ильяи (аьрдехьара вар) курсант Гарнавый Александри.

О. ПОРОХОВНИКОВА сурташ.
ТАСС фотохроника.

КЕРДА НАЬКЪАШ ЛЕХ

Лаьттан чевашкара доаккхаш дола мехкдаьтта дукхагIа хилийтара йола торонаш тайп - тайпара я. Керттердар да скважинех бизза пайда ийбар. Скважинаш а мехкдаьтта луш цхьацца бахьанаш ийсдаларах ца луш. Цудухьа хьалхарча даькъера декхар да мехкдаьтта луш йоаца скважинаш ма могга кIезигагIа хулийтилга. Из декхар шин лостамагIа кхоачашдеш да «Октябрьнефть» НГДУ коллектива: капитальни ремонт а яь, болх бе йолалолийт дукхача хана дейз мехкдаьтта ца луш лаьтта скважинаш.

Масала, капитальни ремонт ярах дийн а сина болх бе йолаеннай Гойт-Корт яхача мехкдаьтта доаллача моттигера №№ 31, 36, 54 йола скважинаш. Цхьан шера капитальни ремонт а яь болх бе йолалийтай 40 скважина. Цар шера доаккхаш дола мехкдаьтта тIаккхетийтар шин эзар тоннагара пхи эзар тоннага кхаччалца.

Мехкдаьтта доаккхача керттердар да болх беча фонде лоархIаш йолча скважинашта, текущи ремонташ елга. Уж ремонташ шера ворхI бIаь скважинана ю, из бахьан долаш йоагIаш йолча режимах болх бу скважинаша, боагIача боарамах мехкдаьтта а доаккхаш. Шера текущи ремонташ ярах тха НГДУ тIаккхеташ дола мехкдаьтта шин эзар тонн я.

Мехкдаьтта кIезигденнача тIоанашкара эггара хьалха скважинашка хий чу а ухийташ шоллагIча методах «Iаьржа дошув» даха болабеннарех ба Октябрьски района мехкдаьттахой. Цу методах мехкдаьтта дахар чIоагIа пайдана гIулакх хилар къаьгта гучадаьннад. ХIанз укх сахьате цу методах кораганo-чокракски тIоанашкара тха управлене доахаш долча мехкдаьтта коэффициент вай мехка эггара лакхагIа я.

Кхы кIезигагIа лоархIам болаш дац тIерча мелий тIоанашта скважинашка хий чу а ухийташ низ тIалоаттабарца доахаш дола мехкдаьтта совдоахилга а. Цу методах мехкдаьтта дахаро торо хулийтаргья лаьттан чевашкара укх шера доаккхаш дола «Iаьржа дошув» 25 процент совдаккха.

Цхьатаррарча хьалашка мехкдаьтта доаллача моттигаша луш дола мехкдаьтта массанахьа а цхьан боараме ца хила а тарлу. Масала, Гойт-Корт яхача моттигера доаккхаш дола мехкдаьтта совдоаккхалац тIерча мелашка хий чу а ухийташ тIоанашта низ тIалоаттабарах. Кхыча методашца цигара мехкдаьтта даха доладича Гойт-Кертерча скважинаша луш дола «Iаьржа дошув» 25—26 процент дукхагIа даха йиш йолаш хилар а хIаначул тIехьагIа бIаь шерага кхаччалца йолча хана цар мехкдаьтта терехилар а гучадаьлар. Цуна дувзаденна производственникашта ловкъостала баьхкар Iилмахой.

«СевКавНИПИнефть» института технически Iилмай кандидат Н. М. Дегтярев керте эттача Iилмахоша кийчйир скважинашка газ чу а ухийташ тIоанашта низ тIалоаттабара чотах мехкдаьтта дахара метод. Из керда метод вай республике меттел ерригача Советски Союзе а Iалаьмате боккха лоархIам болаш я, хIана аьлча зезала коллекторски свойствашт йолаш дола мехкдаьтта доаллаш йола моттигаш дукха я вай мехка, хIаьта цар геологически заладаш тоъал дукха я. «Октябрьнефть» НГДУ лаьхача давленех йола газ скважинашка чуахийта йолайир 1978 шера август бетта, духхьал из бахьан долаш доаккхаш дола мехкдаьтта шин шерах ах шерен шозза совгIа дукхагIа хиннад.

«Октябрьнефть» НГДУ мехкдаьттахоша дика толамаш даьхар мехкдаьтта даккхара процессашта интенсификаци яра чотах а. Из дир скважинай призабойни зонана нефтекислотни эмульсеца, серни кислотаца, ББФр-ца, кхыча реагенташца обработка а еш, доахаш дола мехкдаьтта дукхагIа а хулийташ.

Реагентий рецептурех уж юкъейоаллара методаши кийч а яь производствана юкъеяхийтар «СевКавНИПИнефть» института технически Iилмай кандидат А. И. Комиссаров керте латтача Iилмахоша тха керттерча специалисташца - производственникашца цхьана. Царех дукха беркат а даьлар.

Iилмахошеи производстверча специалисташеи шоайла ийхха бувзамаш а лоаттадеш деча балхех лаьца дукха масалаш доаладе йиш я. Из йоккха резерв я доаккхаш дола мехкдаьтта дукхагIа хилийтара, предприяте дерригa технико - экономически хьожамаш тоадара.

Чурча торонех бизза пайда ийбара йолча лоархIамеча факторех цаI я къахьегамеи материальни ресурсех кхетамца пайда ийбелга, ма могга дукхагIа мехкдаьтта а доахаш цунга дIадодаш дар кIезигделга. «Экономика пайда беш хила езаe» яхача дешах къахьеташ ба тха мехкдаьттахой. Цунца дувзаденна шерра юкъейоалаьй бригадни хозрасчет, задани кхоачашъярга хьежжа сдельно-премиальни системах алапа ийду болхлоша, мехкдаьттахошта поощрени яра йола мастерий фондаш хьаьй. Каст-каста «Октябрьнефть» НГДУ чакхйоах къахьегам Iилман ларда тIа вIаштIехьбаккхара, цхьайолча операцешта, технологически процессашта автоматизаци яра, халача балхашта ма могга дукхагIа механизаци яра тIаерзаь йола конкурсаш. Лакхе белгал мел даьха балхаш деча «Октябрьнефть» НГДУ мехкдаьттахоша толамца кхоачашъю пхьайтталлагIа пятилетка хьалхарча шера плани тIаийца социалистически декхараши.

А. ВАЙНШТЕЙН,
«Октябрьнефть» НГДУ технически отдела начальник.

АЛА БЕТТАШ ДОЛА ДАЬХЕН ХА

Шер-шера 19 ноябре белгалдоах вай мехка ракетни бIуни артиллереи Ди. Из цIей деле оттадаьд артиллеристашта тIем тIа карагIдийначча гIулакхий сийна. Дувцал, боккъала а, немецко-фашистски гIаьрахой эша е баь котало йоакхача цар лаьцача даькъех.

Артиллере инарал-лейтенанта ЛЕБЕДЕВ Валентина интервью

— Укх шера ювачкъа шу дизад фашистски Германий тийшача балхах Советски Союза лета. Дикь шера лаьттар цIий Iоахийта хала тIом. Коммунистий парте кулгалдеш хинна советски халкъ котдаьлар цу тIем тIа. СССР Герзашдарча Низаша парх аьнна дохадир гитлеровски эскар. Духхьал цу дийнахьа, 1942 шера 19 ноябре, 15 эзар йоккхача топа, миномета, реактивни установка залпашца йолаелар дунен шоллагIча тIема лоламе СССР-ах цун союзникашта гIойленагIча тайпарни овлангара дена хувцам баь йола Сталинграда юххера Советски Эскара низ бола контрнаступлени.

ТIом лаьттача дерригача шерашки Советски Эскара керттера алан ударни низ бар артиллери. Из роль кхоачашйора цо оборонительни тIемаш деш санна, ишта наступательни операци йолаш а.

ТIом лаьттача шерашка дукхалга диллача пхоаза дегIаера артиллери. Из де йиш хилар котало яккхара мел эшар деш тьле хиннараша, ах миллион совгIа йоккха топи миномети арахецилга Iалашдаьраша турпалаша санна къахьегар бахьан долаш. БIу артиллерийски герзаца Iалашбаро йиш хулийтар артиллере группировкаш санна, ишта фронт йохае лаьрхIача участкашкара цун дукхал а даим алсамъяха. Масала, нагахьа санна 1941—1942 шерашка наступательни операцеш еш фронтий составе 6—8 эзар йоккха топи миномети хулаш хиннаяле, тIема тIехьарча этапе уж 15—20 эзар хулар. Артиллере кхоталлар алсамдаьлар фронт йохае лаьрхIача участка цхьан километрана кхоачаш хинна йоккхий топаши минометаши 40-нега 250—300-нега кхоачаш.

Цу тайпара Iалаьмате дукхача артиллере бийттача низ болча ало Iалашдора моастагIчун чIоагIа оборонительни позицеш толамца йохаелга, группировкана го бе а из хIалакье а. Артиллери тIема юкъеюхуьлара форма йолз артиллеристски наступленех толамца пайда ийбора ерригача наступательни операцеш.

— ТIема шерашка реактивни минометий доакъошка хинна хьо гIулакх деш. Мана яраьлар уж? Мишта дакъа лоацар цу подразделенеша тIема фронташка?

— Гвардейски минометни доакъой хьалхара подразделенеш хьайир Москве 1941 шера аьхкий. Б-13 яьхача пхе машинах лаьттача гвардейски капитан И. А. Флеров командир я волаш хиннача цу тайпарча хьалхарча батарея хьалхара залп техар 1941 шера 14 июле Орш яхача машиннаьхьа уьле гулбенна хиннача немецко-фашистски бIуна. Кердача герза залпеш Iалаьмате доккха зе дир гитлеровский дийнача низа а техникана а, хIаьта керттердар дар цо уж шоаш фу долалу ца ховча кхоачабеш корзагIбахар.

Реактивни минометий производство сихха сонъювлар, тIема юкъе пар лупна дакъа шертора. Гитлеровски агрессораша Москвана ьь наступлени юхатоттача дакъа лоацаш хилар 28 реактивни минометий дивизион (415 установка). Сталинграде хиннача оборонительни тIемашка дакъа лоацаш хилар кхы а дукхагIа — 98 дивизион, хIаьта контрнаступлени йолалуш 115 реактивни минометий дивизион хилар. Цар ала Iалаьмате боккха лоархIам болаш хилар Сталинграда юхе хинна 330 эзар сагах лаьттача немецко-фашистски бIун группировкана го беча а из хIалаччеча а.

ДIахо йолача хана гвардейски минометий доккхий доакъош юкъе а долаш чакхйоахар ерригга наступательни операцеш. Цар тIахийцаб моастагIчуна из конц гIааьха дукха кIама ца эшшаш 10 миллион тарга пхо.

— ШоллагIа бола дунен тIом хиннача тIехьагIа дукха хIамаш хувцаденнад герза бе а доаллаш лоаттабеча къовсама средствашт дегIадахаре. Араьнний тайп-тайпарча классех йола ракеташ, атомни а кхьдола а герз, МалагIа моттиг лоац хIанзарча ствольни артиллере?

— ХIанзарча ханарча тIом тIа герза алаяца моастагI хIаланвара проблема къоастар герзийн тIема техникан дерригача тайпаех цхьатарра пайда ийбарга хьежжа хурга. Из артиллерена а доагIаш да. Из ше хиночча бесса моастагIий боабара йола низ бола алан средство а йолаш йиса я.

ХIанзарча ханара арен, танкашта духьалара, реактивни артиллери гаьна яхара низ боккха болаш, нийса кхетар лакха долаш, маневра торонаш шера йолаш, беррига ала сихха хьаит долачча хIамайна тIаберзабе йиш йолаш я. «Мелхбуэс-81» яхаш хиначча учениеша теша а веш хьакьенхар вай бIу дика Iомабенийн тIема кийчен хилар, цу даькъе ракетчинаши артиллеристаши.

— Фу ала йиш я СССР Герзашдарча Низий ракетни герза дегIаахараи цун тIом бара таронех?

— ТIехьарча шерашка империалисташа бьстача «шийлача тIемен» тIа-тIа соовуллаш латтача США а НАТО а оагIорахьарча тIема кхерамен хьалашка, даим шийн оборонни низ чIоагIба йоахо низа ца йоалаш я Советски Союз.

Эггара хьалха даиза даредоацаш хинно хIама дар ханна США бе кхаьча хинна ядерни герза монополи дIаяккхар. Из декхар толамца кхоачашдуделар. 1949 шера вай тохкам бир ядерни герза, хIаьта 1953 шера — термоядерничоа. Лоацчача ханий хьайир тейп-тайпарча гIулакхашта лаьрхIа йола ракеташ, цу даькъе континенташта юккъенраш а.

Ракетни герз чудихьад СССР Герзашдарча Низий дерригача тайпашка. Лаьттарча бIун-керттера ударни низ, мобильность лакха йола а Iалаьмате нийсе кхета а ядерни заряд йола оперативно-тактически тактически ракеташ я хIана.

Стратегически гIулакхашта лаьрхIа бола ракетни бIу Iалашбаь ба ядерни зарядаш Лаьттан эггара гаьнагIча мишгерча хьожаяча хIаманна нийса тIакхоачае могаш йола континенташта юккъерча а гаьна яхара низ юккъера болча а ракетий комплексаца. Стратегически гIулакхашта лаьрхIа бола бIу ба тахан Советски Союза Герзашдарча Низий керттера кIийле, СССР оборонни низа кIийле.

— Ховш да, хIана латташ йола тIема низий баланс боккъонца машаре хьаштаща а дунен халкъашта юкъерча стабильноста а на эшшара хилар. Миште лерхI Iа из равновеси моашта гIоIле йолаш хувцара тIаерзаьв йола США а НАТО кхыча мехкий а политика?

— КПСС ЦК Генеральни секретара Л. И. Брежнева парте XXVI съезде нийса а къаьгта а формулировани йор тIема низий баланса дешца хьакъехьарча Советски пачча хьалкхен позицена: «СССР-ии США-ни юкъе, Варшавски Договорай НАТО-ии юкъе этта тIема стратегически равновеси объективно вай планета тIа машар лоаттабара чIоагIа эшаш хIама да. Вай гIийрта а дац, гIерташ а дац тIема кийчо яра кхычарел тIехдовла. Из вай программа яц».

Герзаш хьаделга сихде, дунен тIа хIанз этта тIема равновеси йохае гIерташ долча американски империализма эггара агрессивнегIча гIоарий политика Iалаьмате кхераме я. Из духхьал социалистически мехкаща конфронтаци яра тIаерзаь хинна Iац. Из я гуччахьа кхыча мехкий халкъий чурча гIулакхашта юкъе лелха, къамаш мукъадахара болам тоIабе лаьрхIа, из я дунен доал америкаша бе доллара тIаерзаьв.

Кхетадеш да, Советски Союз ше деш хIама а доацаш США тIема ела кийчонна бIаьрахьежаш лгIарг ца хилар. ТIема кийчо яра Америка войл тIех ца яьийта торо йолаш да вай. ТIехьара равновеси ца талхаш исаргьа, амма кхы а лакхагIча боарама тIа. Цхьабакьда, эггара къизагIа тIема халонаш лайна йола Советски Союз из де гIерташ яц. Вай ма могга хьалхагIа конструктивни переговораш яра, Европе а ишта глобальни масштабе а вIашни духьала латтача паччахьалкхений тIема кийчон боарам лохбара тIетьа да. ХIаьта Советски Союзо кхыча социалистически мехкаща цхьана де йиш мел яр лу герз хьадара ишта кхьа кхета гу ца баннаара, дунена тIаоллабенна ядерни кхерам кIезигбара.

Беседа яьй
Степан ФЕДОСЕЕВА.
(АПН).

КЪАХЬЕГАМ ВIАШТIЕХЬБАККХА ХОВШ ВА

Цхьаккха балха говзал йоацаш Гудермесски медицински инструментий заводе вера зIамига саг Пак Воля. Из хьожавир слесарь-инструментальщикна специальность караерзае. Цо йора штампаш. Къахьегама тIера, дог цIена вола зIамига саг завода кулгалхоша Армавирски техникуме деша хьожавир. Дика дийша йистеьккхар цо из.

Заводе тIехьаьосаш цех яр инструментальни. Администраци а партком а раьза а хинна, къона специалист цу цеха начальникалла хьожавир. Карара шу дIадолалуш цеха ерригга коллектив вIашагI а теха, социалистически декхараш гIаниццар. ХIаране шийна хьалхаща латта декхараш бехктокхамца кхета а деш, баьча балхах беркат даьлар. ТIехьаьосаш хинна цех кастлашха хьалхалаттачарех цаI а хинна дIаттар. ХIара бетта цо 100 — 102 процент кхоачашйора план, хIаьта сентябрь бетта — 105,6 процент. Шоашкара масал а гойташ болх бу В. Фоминова, В. Зайцева, Л. Роцупкос, Г. Москалюка, Б. Бегиева, Б. Музаева. Цар массане а сурташ сийлен Улга тIа хьалтехи доахк.

Пак Воля Аржипович 1975 шера КПСС членалла хьаийцар. ТIадилла партийни гIулакх дика чакхдоаких цо, марксизма-ленинизма лардий школе дешаш а коммунистически къахьегама ударник а ва из.

Хьинар долча коммуниста сурт даьккхар фашистски Германи эшаь 30 шу дизара сийна Кремле Котал он байракха юхе. Завода администраце а партийни организаце а дуккхаза совгIаташ, сийлен грамоташ тийнай цунна.

НГIАССР хьаь 60 шуи Нохч - ГIалгIайче ший лоIамагIа Россеца юкъеяха 200 шуи дузаш кьржача социалистически яхье шерра дакъа а лоацаш, хьинаре къахьеташ я хIанз коммуниста В. А. Пака кулгалду коллектив.

Н. БОРИСОВ,
Гудермесски медицински инструментий завода болхло.

Доазол дехьара

РОЗА ЦIЕЙ

ХIара шера болгарски городе Казанлыке чакхдоал эзараш болгарскии доазол араьхарен хьаьший гулбу традиционни роза цIей. Укх шера Болгаре Розай атагIен столице хилар дикагIа бола болгарски къахьегамхой, ишта Советски Союзера, ГДР-ера, Кубера, Японера, ФРГ-ера кхыча мехкашкара специалисташи туристаши.

Роза, эфирно - масличнии дарбани культурай института беша дикагIболча болхлоша хьахьекхар розай ткъамилгаш гулдара говзал, тIеккха города керттерча бульвара тIа гIолла чакхбаьлар из цIей дездеш цу хозача моттиге хиннаях. Городе хьайийллар «Фармахим» яхача боахама объединене выставка, цига хьахьокхаш яр розай даьтта теха яь объединене продукци. Дукхача хьаьший торо хилар роза даьтта даккхар, доххар, дувцаче розай Музея экспозицега хьажа.

Даьтта доаккха роза казанлыкски атагIе кхеде болабеннаб XII бIаьшерене, из я цигара керттера культура. Цу розаца беча балхо белгалдаьккхад цигача наьха вахара традицешп, балха тIера а хьинаре къахьеташ а уж хилар. Ишта бола нах эшаш ба роза кхеде, плантацешка болх бе, розай ткъамилгаш гулде.

Казанлыкски роза зиза теха шера 25 дийнахьа мара латтац, хIаьта цун ткъамилгаш гулду сецца, тхир дожалехьа. Денга даьтта бIайхача малхо дIавоз зизана долча даьттах ах. Дошона нийсса деза лоархI казанлыкски розах даьккха даьтта. Цхьа килограмм розай даьтта лоакха гул а даь чакхдаха деза кхо тони зизай ткъамилгаш.

ХIанзалца парфюмерни промышленноста эшараш Iалашде роза кхедеш хиннадале, тахан из кхыча гIулакхашта а леладу. Специалисташа гучадаьккхад из зиза дарбана хилар. Розай хих пайда эц аллергически лазарашта жамарлй лазарашта, гастрита дарба деча. Розай экстракт кхачай промышленносте а лелаю.

ХIанз Болгаре дунен тIа эггара хьалхара моттиг лоац роза даьтта даккхара, хIаьта цун дунен экспортах 70 совгIа процент Iалаш а ю.

А. МИХАЙЛОВ,
ТАСС корр.
София.

СОЦИАЛИЗМА МЕХКАШКА

«ФОРТШТРИТТ»—КАГИРХОЙ БОАХАМ

Кагирхой шин бригадана керте латташ я из, оал Лангер Аннех беташ беш. Уйла елаш: ГДР къулбассда - малхбоаленгахьарча даькъа тIарча Гнойен яхача города юххерча районерча «Фортшритт» яхача кооперативна шурий ферме цо кулгал а деш болх беш 17 зIамига саги йоIи да. ХIаьта цIагIа пхи бер да Аннай. Цу деревнена тIатохал оаш партийни бюро члена декхараш. ХIаьта хIана Аннай сурт шоашта духьалъоттаде хьажа. КIильвенчача сага лараш санна, хIара денна деш долча гIулакхаша маьлхара лихьа да бIаргаш? Из вIалла хулаш хIама дац.

Дилла елакъежаш, хьинаре — ишта яр из кооперативна правленена массехк километр гаьна улла ший боахам хьахьокха йолаш машина тIа ховш. Наьнза лолхаш дийцар Аннас «Фортшриттах», цун керттера лостам — дутхан шурийнех хьайбаш кхабар, дикагIча фух дола доахан долладар.

— Республика масштабага диллача дикка йоккха я тха кооператив. 330 саг ва цу чу къахьегаш, Хьайбаш лелалара лард я пхи эзар бежан. Шера ишта кхею оаха 18 эзар хьакхий хуси, уж договорах кхыча боахамашка а хIаьта ишта бахача нахага а йохк оаха. Цул совгIа, шер-шера дIачулу 700 центнер совгIа кIорагий - бройлерий дулх.

— ХIаьта шурий даькъе?

— Ерригга лаьрхIача хьоанал йиъ процент йоаллача шурий 8 эзар тони йохк оаха шера пачча хьа кхента. ДагадоххарагIа аьлча, ала йиш йолаш да, шурий производство из дукха хIама ца эшшаш дерригга а кагирхоша йоакхо еш гIулакх да тха кооперативе аьнна. Хьаьзаргья вай, масала, тха бригада. Итт балхахо ва тха 25 шу долаш, вокхар 30 тарга да. Цхьана болх беш да тхо 1975 шера денз, хIаьта цу шерашка коллектив лоадама хувца а сиппалц тха.

ФУ ДУ ТХОНА СТИМУЛАША

Са къамаьл хилар «Фортшритт» партийни организаце секретараца Фолкер Альверсаца. Цо дийцар, дукха гIулакхаш лу боахаме кооперативе болх беш болча кагирхой къахьетам а быт а йоккхача городерча производстверчул кIезигагIа безам тIабодаш ца хилийтара яхаш.

— Керда вIашагIихийтта мари сесаги, дукхагIча даькъе, шоай керда вахар къаьсттача квартире е гIонка бола боахам а беш а йолаш долча шоай доалахьарча цIеноша дIадададе безам болаш хул. Городе дилла вIаштIехьдалац из де. ХIаьта тха кооперативо хьалхарча аргIанна гIо ду къонача дезала цу тайпара боахам билла, чубаха мотти гаш мах - боацаш лу царна. ХIаьта, дукхагIча даькъе, уж хул доккхий доаца, амма къаьстта дола цIеноши!

Партийни секретара дийцачоа тIатоха йиш я кхы цхьаькха хIама: кооперативна средствах Балтика йистошка хьаллаь иггаш дачни тайпара цIеноши а да. ХIаьта уж отпусках болча наха мах боацаш дIа а тел аьнна. ГДР къыча районашка массехк турбаза а я «Фортшритта» доалахьа йолаш. Дан нацен боахаме болх беш долча 7 шерагара 14 шерага кхаччалца ха ьынача берий практически йиш я акхан каникулаш йолча хана форда йистерча пионерски легерашка хила.

Амма из, дувцилга а йовзаш, лоархIам кIезига боаца а «Фортшритт» шер-шера тIабоагIача миллион марка боарамеча пайда дикка даькъа дIададаш йола а цу стимулахьа оагIув мара яц. Лангер Аннас дийцар сона, масала, шийна бригада хIара члена беча дикача балха поощрени мишта ю.

Дикалга диллача йиъ категорена екъаIу фермера шурий продукци. Теркал ю шурех йоалла сьоаягI цун чам. Йоахка сов хIамаш. Дика болх барах хIара бетта шоапта доагIача алапел сов гIа 60—100 марка премена лаьрхIе тел бригада членашта. Нагахьа санна балхахочо дIа чулу шура дикала эггара лакхара категори йолаш хул е цу тайпарча продукие хIара бIаь литрах премел совгIа 30 пфенниг лу. ЦхьоалагIча категорегIча шурех премена тIатохаш хIама дац, хIаьта шоай дегIамашта хало е ца а ловш 2-чен 3-чен категорех йола шура дIачуеннараштта бетта хьожаьаьча премена тIера Iодоахк шурий хIара 100 литра 50 пфенниг 1 марке.

— Цецвоала хIама дий, дукха хIама ца эшшаш ерригача продукцена эггара лакхагIарча категорех аттестаци еш хилар.

ХIАЬТА СМЕНА ЧАКХЪЯЬЛЧА?

ГДР масштабех йоккхийча городашта дика гаьна я Гнойен.

— Шею а яц хIара бетта дерригаш а цхьана театре аха вIаштIехьдалац тха, — дувц Аннас. — ХIаьта бригада цIей дездела вIаштIехьдаккхар, ахархочуи Ди цхьана вIашагIа а хийтта белгалдаккхар, цу тIа а максимум фантази юкъе а йоалаеш, из башха хала хIама а дац. Оаха дезду тхоай балхахой - бераштта лаьрхIа цIейш а, из ду, дукхагIча даькъе, хьунагIа — укхаза го йиш я йоккха йола театрализовании представлени, ловзараш, аттракционаш. Кооператива столове кухне лаьрхIа тайп-тайпара дола хоза луа хIамаш кийчду цу дийнахьа бераштта.

— ХетаргIахьа, цIагIа а шортта хул кагирхой гIулакхаш?

— Ца хила йиш а яц! ХIаране цIагIарча боахаме етт, хьакхерч, коа тIера оалхазараш довцаш хилац, хIаьта беша а ма эший гIулакх...

...Лангер Аннацара къасташ, дагадоххарагIа аьлча, Германе Социалистически единни парте X съезда делегат а хиннай из, хIаьта Берлинерча республика Двореце хиннача коммунистий форуме шоай партийни организаце вийкал а хиннай, цхьаькха хаттар дир аз цунга:

— Анна, цхьа ха яьлча хьа бераш а доагIаргда шурий ферме болх бе?

— ЗIамагIа долча кхьинех хIана хала да цар фу деттда ала, из хьо хьахьокхаргда, — елаькъеж из. — ХIаьта доаккхагIа дола шиъ — воIи йоIи соцадаь да шоаш «Фортшритт» яхача кооперативе болх берг хилар: Эгон каменщик волаш болх беш хургва, нохa чубаха цIеношн керда ткийша хьалдеча, хIаьта Бригиттена беза беннаб тепличии боахаме бу болх. Дог доахаш хургда вай, кагий дарех а цхьадараш даьн наьнех лерргагIа гIоргхиларга.

Юрий ШПАКОВ,
АПН спец. корр.
Нойбранденбург — Берлин.

ФИНЛЯНДИ. ТIема кхерама духьала дунен халкъашта юкъера кхохнам вIаьдбара тIехьа, машарах гераш дIададарах тIехьа шоаш хилар хьанхайкадеш хиннаб Хельсинке хиннача демонстраце доакъашхой.

СУРТА ТIА: «Гераш дIададахара тIехьа!», «Машара тIехьа!» яха плакаташ ба доахкаш ба манифестаце доакъашхой.

ТАСС фотохроника.

М. В. Ломоносов вачча дийнахьа дена 270 шу дузаш

Эрсий просветитель, Іилмахо - энциклопедист, поэт М. В. Ломоносов (1711 — 1765).

ТАСС фотохроника.

ЙОАЗОНХОЙ — хIамаш тегараш болча

Селхан Грозненча № 1 йолча барзкъаш тегачу ателье бахкха хилар республикин халкъа йоазонхо Боков Ахьмад, къона йоазонхой Яричев Умар, Арчаков Сали, прозаик Берсанов Хожа-Ахьмад.

А. Бокова ше къамел деш дийцар советски Іаьдал даьллачу денз нохчийн гІалгІайн литература дегІаяхарах, цо даьхначу толамех, ле дезаш хьалхашкха латтачарех. ТІеча вий юхайкаеш сенна дийнар цо дийшачу дуьцара дакъа.

Дог тохадолийташ, хозагІа йола уйлаш гомайоахош яр къоначар ййийша дешнах, машарах, безамах йола произведенеш а.

С. ЧАКОВ.

НАЬХА МОГАШАЛ ЛОРАЕШ

С. М. Кирова цІерагІча поселкерча № 7 йолча городской больница неврологически отделенн коллектив наьха могашала чІоагІа уйла еш я. Социалистически яхье дика производствоми хьоцамаш тойтарах а болхлошта коммунистически хетам луш дика толамаш даьхарах а 1972 шера цунна сийнай коммунистически къахьегама коллектив яха сийлен цІи. Ишта бІарг тІаотташ я В. И. Ленина 110 шу дизара сийна лерживча социалистически яхье толамаш даьхарах КПСС Заводской РК бюрос енна Ленински сийлен грамота а «Коммунистически къахьегама бригада» яха вымпел а.

Укх шера я керда социалистически дехараш тІаийцад неврологически отделене коллективо. Царех да дарбандиагностически балха дикал лаккхьар, унахошта дикагІа гІулакх дар, санитарно-просветительни болх тоабар, знанеш теоретически а практически а оагІорахьара дегІаккхувлар.

ВІалла шеко яц уж декхараш цар кхоачашдергхилара, цунна дола тешал да партийни, комсомольски организацей профсоюза моттигерча комитета хьинар хилар, болх хьабе хар.

Дог хьоасташ да укхаза «Комсомолец» яха пенгазет, «Санбюллетень», «Тха фронтовикаш», «ДикагІйола нах, социалистически яхье толашбараш» яха а кхьйола а стендаш.

Кхыча сурташта юкъе бІаргаго йиш л отделене заведующе С. А. Бркин, йоккхагІйолча медсестрай А. С. Коякровай сурташ. Уж ба шоай гІулакх дика ховш бола гонахчаш. Дика болх бе вя лор Т. С. Цоса, палатера медсестра Т. Р. Агабекова. Цу лорашта баркал ала ловш болча дукхача наха юкъе ба укхаза шоай могашал меттаоттаяь «Красный молот» завода слесарь А. Д. Булатов, Къулбаседа Ковказа «Югмебель» яхача объединене № 10 йолча гаража шофер М. М. Гучихов, кхыбараш.

ХІаьта лораш гІодболх шовш даьча дарбах тоаденна бар цІаводаш хилча. Ю да цар денна а бийсанна а, шерагара шерага, хьинар а низ а ца кхобеш наьха унахцІено бахьан лоаттабеча къовсаме царна карагІдалынар.

ХІана больнице еш латта ремонт чакхъяьлча, йовхал лоаттаю телха гІирс хийцача, кхы а тоалургда аьнна хет унахошта дош доль гІулакхаш.

Сайре, баьдлуш латт. Отделене йІаьхе уйче сийрдаьккхай истола тІа лоаттаста лампаша. Дежурни медсестра а лор а унахошта дарбана процедураш еш ба.

Наьха унахцІено лораяра бахта дІахойодаш я.

М. ФЕДЯНИН.

Москвана юххе немций фашистий эскар доьхадаь 40 шу дизара вакъадолхаш ВЛКСМ ЦК бюрос тІайийцад «Сийлахь-боккхача Даймехка тІема летопись» тахкара Еррисоюзни экспедици вІаштІехьъяккхар. Цу экспедице дакъа лоацаш болча комсомольцаша, кагирхоша Еррисоюзни походе тохкаргья революце, тІема, къахьегама сийлен моттигаш.

ЦХЬАККХА ВИЦВЕННАВАЦ...

Цув цхьан маршрута цІи я «ДоттагІала наькъашка». Цо юкъеоз Грозненра Нохч-ГІалгІай республиканске краеведчески музее гІолга.

Музеерча советски ханарча исторе экспозицега хьожарна довзаргда Нохч-ГІалгІайчене Советий Іаьдал оттадара а чІоагІдара а гІулакх, республика хьахилар, Сийлахь-боккхача Даймехка тІем тІа республикерча наха даьца дакъа, тІом дІебаьнначул тІехьагІа социализм дегІайоалаеча хьийга къа. «Сийлахь-боккхача Даймехка тІема летопись» яхача экспозице денхар — тІехьа-тІайоа гІача тІехьенна бирсача хана хиннар, тІема, къахьегама турпала гІулакхаш довзийтала, лораделга, 1941-45 шерашка цу тІем тІа дакъа лоацаш хиннарашта дагадоагІар дІаязделга, цу ханара реликвеш лахар а тахкар а, мехка музеишка, архивашка уж дІачуйлар.

А. ЗЛОТИН,
МГУ сотрудник.

г. Москва.

ВАЙ ИНТЕРНАЦИОНАЛИСТАШ ДА

ДОТТАГІЛЕН КІЕРАМ

Интернациональни доттагІлен дика бувзамаш леладу «Глобус» яхача № 13 йолча Назрановски школа-интерната интернациональни доттагІлен клубо. Белама кийчдаь да КИД-а цІа. Массаза а дукха нах хул укх чу, дика традици а хиина дІаяттад укхаза интернациональни доттагІлен сайреаш ела. Къулбаседа Кавказерча вежарашке йолча республикашкарча шоай кийсархошца вІашагІкхетараш чакхдоакхийта. Доккха да дІи-хьа ухийтача письмой географи — Чехословаки, Венгри, Германски Демократически Республика, Болгари, вай мехкара дукха городаш, юрташ. Къаьстта хьамсара яр интерната дешархошта дукха ха йоаццаш дунен тІа сихдаь хьадеш латта гераш совцадара, дунен халкъашта юкъера кхерамале чІоагІъяра, империализмана духьала къовсам лоаттабеча дунен кагирхой барт-цхьоагІон хетаяь митинг. Цу митинге гимн а хиина дІаоттар «Нагахьа санна лаьттарча беррига кагирхоша», «Массаза а хилба малх» яха дерригача дунен тІарча демократически кагирхой илли. Шоайла кулгаш а дийца го боахаш уж иллеш даьхар гІалгІаша, эрсаша, адыгейцаша, украинцаша...

ДоттагІал! Дружба! Френдшип! Амистад! — яха берий цІогІарч дар хьахозаш.

Къаьстта укх митинге гучадаьлар, мел чІоагІа шоайла безаш, лоархІаш вІашагІтехаб беррига вах 64 шу дика дукха ха йоаццаш дерригача прогрессивни адамлено дезадь болча Октябро.

ДІаяккха нейтронни бомба! Хулийтаргбац кхерий тІом! Фашистски кабахта чувелла воаллача Майдана Антонио — Парагвая Компарте хьалхарча секретара тІера шоай бІехка кулгаш дІадаха! яхача кхьйолен лозунгаш яр кизоцций бе йоахкаш, гІалгІай, эрсий, испанций, ингличаний меттала язъь.

Шоай кортамукъале бахьан къовсам лоаттабеча Африка къамашца. Пиночета чубехка боалкхача чилийски патриоташца, кхыча мехкашка Іазап оаш боахкача шоай кийсархошца вай мехкарча къонача тІехьен йола солидарность хьахьокхаш яр «Болаш ба наха машар дукха боаккхача гІава раьза боацараш» яха Л. Картоевас, Х. Барахоевас, Л. Тангиевас, М. Барахоевас кийчъяь хиина политически сценка.

Тхо мутІахьа да кхоанарча гІоавча машара дешна, тхо мутІахьа да массанена а эшаш долча машара гІулакха, тхо тІехьа да дика мел долчунна, тхоеш интернационалисташ доландаь, — аьнна дар цу сценка маІан, цув чулоацам.

Тахан дунен тІа 1 миллиарди 600 миллиони бер да, йоазар неьсархоша-интернационалисташа, царех дукхагІа долча берий ваи берал, 600 миллион беро къел Іуйш, 200 миллион бер мецалел, царех 10 миллион бераш моцала дов, 100 миллион бера яздац, деша хац, хІара шера 250 эзар бер два хІама ца хилларгІен тайп-тайпарча лазараша кІалбуташ хиларгІен бІаргаш дай бус.

Уж дерригача бІеха гІулакхаш бахьан тхоа безац тІом, цунна тІаккувш бараш, йоазар митинге доакъошхо ша.

Шоай дакъа лаьцача кызачен бирсачен тІема шерех лаьца дешархошта дийнар тІема ветеранаша Л. П. Коломиеца, школа-интерната партбюро члена Ш. Майсигова, кхыча.

Митинга доакъашхоша кхайнарал дар беррига Назрановски района дешархошка. Цу тІа йоах, ІалажатечІоагІа хала а хеташ тхоа хайнад коммунисте, испански къовсамхочоа, парагвайски патриота Майдана Антонио вахар кхерам тІабессалга, «Кебрачо» яхача операце дакъа а лоацаш, оаха чакхъякхай Майдана Антонио мукъаваккхара гІайттача накъашца тхоай солидарность хилара митинг. «Глобус» яха КИД кхайя массанолча дешархочунга политически гІулакхаш бахьан вабахте чубехка боалкха парагвайски патриоташ мукъабахара бартцхьоагІо хила.

Школаша, шоай дай-ноаной къахьегаш болча моттигашка гулъе Парагвайски коммунистически парте хьалхара секретарь новкъост Майдана Антонио мукъаваккхара тІехьарчар подписеш, кхайкалаш де.

Боккха ийз болаш хІана да дунен тІарча кагирхой барт-цхьоагІо. Цар интернациональни доттагІал дика дьахьендар наьсархоша лечча митинго. По къаьстта хьахайтар къоначал — из дунен кхоане йолга. ХІаьта вай кхоане — из сийдех машарен хила езаш я, хІана аьлча, вай доттагІал шакІа сен цІенеи болат санна чІоагІен доланда.

И. ЗЯЗИКОВ,
КПСС Назрановски райкоме инструктор.

Редактор Т. А. ТЕБОЕВ.

ЛОРАЛЕ ГАЗАХ!

Сигала беса цІи шуи цІагІа эшшача тайпара гІуазаш деш хилийтара газови прибораш лелаяра йола е керттера правилаш йовзаш хила деза шо:

— газови колонка лотаеча хана дика хьажа деза из лотаялехьа а колонки керттера горелка лотаьчул тІехьагІа а кІур дІаухача турбашка лерттІа фо чуузий;

— газаца хий дІоахдергага болх байта мегаргбац кІур дІаухача турба чук вентиляционни канала чул фо дІаухаш хилча мара;

— колонкага болх байта мегаргбац фо дІаузаш из йоацача хана, хІана аьлча йеза газ ца ятарах хьаухаш йолча утарни газо отравлени е тарлундаь;

— отопительни газови прибораша болх беча хана диц ма лелаш цІагІа фо кхетийта, пишка чу доагор доагача моттиге фо кхетийта, цу гІулакха шибери пешка лохехьа йоалла нийн хьеслла, еза, кІур дІаухача турба фо тусий хьажа деза, цу гІулакха лохехьа нийсса Іочуберлабаь каькхата оасийг йийллача пешка лохехьарча наІара дІатІабахьа беза. Нагахьа санна наІарагІа оасилг дІачуувзаш ца хуле фо чуузаш доацилга да, хІаьта кІур дІаухха турбаш цІенъялцца отопительни прибораша болх байта йиш яц.

ДАГА ДОАГІАШ ХИЛА! Пешк йоагача хана заслонка (шибер) къайла хилча саг вала а тарлуш отравлени хилар кхерам ба.

— улицагІа долхаш, канализационни люкашта, подвалашта, нах чуІеча цІенойн промышленни зданейн лагІай клеткашка юкхе гІолла тІехдоалача хана шоашта газа хьаж кхийтача из теркал ца еш ма Іелаш! Цу саххьате хоам белаш шоашта газа хьаж кхетарах «Грозгоргаз» ЭПУ аварийни службе укх телефонаца — 04. Аварийни служба хьакхаьчачул тІехьагІа улицашкарча, коашкарча канализаце люкай еррига кепаш цІеной а подвалий а наІараш, кораш хьаделла деза. Цу хана гуччахьа цІи а ма летайта, хІаьта ишта гІевле а ма увзийта.

ДАГАДОАГІАШ ХИЛА! Газ арауххача хана ле доагІар оаш ца ней газ эккхар а цунах доккха зулам хилар а кхерам болга.

«Грозгоргаз» ЭПУ.

БАХАЧА НАЬХА ТЕРКАМГА!

Электрически сетей Грозненски предприяте берригача Паччахьалкхена частни сектора абонентаьта тІадожаду электрически энергех йола расчеташ вІаштІехьйоакхилгеи тІадиса денхар 1981 шера 25 декабрь хьатІанхачалехьа дІатонхилгеи.

1981 шера 25 декабрал тІехьагІа абоненташа раьза боацаш тІадеши дош хьацаргдац.

Тхо духьъала да хьа соцама, Рейган

Укх деношка республика пионерий ЦІагІа нейтронни гераз кхеяраша шоай эгІазал дІахьайкаь гулбелар Октябрьски района ших йитта школа вихалаш.

Ше къамаьл деш, района интернациональни доттагІала штаба президента В. В. Черепановас гучаяьхар Рейгала гІозаро дагакхоаба бІехя, во уйлаш.

— Дерригa дуне дукхьала да гера Іоадара. Нейтронни гераз хьа ца дойтеш декхар дех оаха, — аьлар цо.

ЭгІазала оазаца дийцар № 16 йолча юкъерча школа интернациональни доттагІлен клуба президента Р. Чегая къамаьл: — Тхо духьала да хьа соцама, хьа уйлашта господин Рейган. ЛадувгІа дерригача дунен нахага, оаха тІехьех ца соцам кхоачаш ца беш битара, дІабайнхара. (ЦхьоалагІа сурт).

Цул тІехьагІа дош делар «Орбита» яхача районни пионерски штаба командира Т. Сангиреевайна. Письмо — духьале Іоийшача, цунна кІал кулгаш яздир районерча школай интернациональни доттагІала клубай президенташа.

Письмо а яздаь кулгаш тІа дола список а Сангиреевас дІаелар республикерча машар лорабара комитета секретарага Ф. Е. Тахоновайга. (ШоллагІа сурт).

Ф. Е. Тахоновас баркал а оалаш, дешархошта дош деьзар цар къахьат советски машар лорабара Комитете дІадохьийтаргхилараx.

Ишта митинге къамаьл дир Грозне 100 дийнахьа лаьттача тІема довкъашхочо, тІема ветерана М. Г. Петрова.

«Демократически кагархой гимнаца» чакхъяьккхар пионераша из митинг.

В. ДЗЕСЯК.
автора сурташ.

Юртара библиотека

КНИЖКАШЦАРА ДОТТАГІАЛ

ХІара денна дукха нах гулбу Шаьла района Мескер-Юртарча библиотеке, массаза а цІена, сийрда, самукъане хул укхаза. ДІа-хьа хьежача порядок я, гуш да фусамдай шоай цІа, цунна чура че лораеш болга. Хоза нийсдь латт книжкаш. Эггара гургдолча латт марксизма-ленинизма классиший книжкаш.

Царна дІатІавода со, хьаэц эггара хьалха кулгашта кІилланийсденнар. Из да Л. И. Брежнева «Целина».

— Цу книжкаца дувзаденна да тайп-тайпарча моттигашка дукхача нахаца са хиина вІашагІкхетараш, — яхаш дувц библиотека заведующе Алхазурова Таус. — ДІадахача аьхки цу книжкаца со хиннай «Южный» совхоза лаьтта леладераш, сомий бешамашка къахьегараш, хьайбаш леладераш болча. Хьувкъам чулацаш боахкача ахархошта эггара дезагІа, эггара хьамсарагІа дола книжка дар из. Уж дика кхеташ, цар дег тІера раьза бола тІаацаш йола безаме уйлаш я цу тІа Л. И. Брежнева ювцараш. Из ишта хилар хургдар из тха дІа хьа лелаш хинна книжкай выставка юха еза ш, тхо шоаш болча дахкарга хьежаш уж хилар.

Хетадала тарлу, фу бувзам ба совхозаи библиотекаи юкъе, аьнна. Из гІулакх дикагІа дийзача, кІоаргагІа техкача гучадоал цу шинена юкъера доттагІал чІоагІагІа ме хул, къахьегамхоша шоай социалистически декхараш дикагІа кхоачашдар, цар хьинарегІа къахьегар кхьаьна дувзаденна делга. Вайна ма харра, таханара болхло, ахархо — из дийша, лакха кваллификаци йола специалист, физически къахьега меттел, духовни дегІавоагІаш вола, лакха санхетам бола саг ва. Цу гІулакхо тІаувз уж нах библиотекана, цудухьа уж бахкарга хьежаш, дог раьза долаш уж тІаацаш я Алхазурова Таус а.

Тхьо шу соагІа ха я цо укхаза болх бу. Цу хана денз цу балха опыт Іоаьий цо, дика бовз ше йолча уха нах. Царна деза книжкаш малагІаш да хов. Цудухьа дюх цо царна мерзденна книжкаш, хьехам бу цу автора кхьдола книжкаш деша, довзийт керда арадаьннараш.

Тайп-тайпара ба книжкаш дешараш. ЦаІаш специалисташ, вожаш технически литература тІаккхувраш, кхоалагІа бараш приключенеш дола книжкаш, безама романаш, поэзе къайленаш езаш, студенташ, дешархой.

Каст-каста кул библиотеке советски литература произведенеех йола беседаш, морально-этически проблемах йола диспуташ, поэзе сайренаш, литературни выставкаш, конкурсаш. Дика лелабу Тауса пи йаьча ухача нахи атеистически кхетам балар болх а. Цу темана хетаяь бІарчча стендаш я библиотеке.

Алхазурова Таус шой балха тІера, из дукха безаш хилар хьахьокх Нохч-ГІалгІай АССР культура министерства культура районни отдела цунна тийнача сийлен грамоташа.

А. ХАТУЕВ.

ТЕЛЕВИДЕНИ

19 НОЯБРЬ

I ПРОГРАММА

9.00 — «Ха».
9.40 — Іуйранара гимнастика.
10.05 — «Мачча шо, журналисташ!».
10.35 — «Мале вахар». Фильм-концерт.
11.25 — «Кинопанорама клуб».
12.25 — «Кердадараш».
15.30 — «Кердадараш».
15.50 — «Ракетни эскарех артиллерен Денга». «Лаьттан ха лаш...».
16.40 — Гнесинграй цІерагІча музыкально - педагогически института халкъа инструментий факультета хьехархой студентий концерт.
17.10 — «ПТУ фу Іомаду, мишта Іомаду».
17.40 — «Шахматий школа».
18.10 — «Стасешайте Ашурайка вІашагІкхетар». Фильм-концерт.
18.45 — Къонача конструкторий конкурс.
19.15 — Миллионий ленински университет.
19.45 — «Тахан дунен тІа».
20.00 — Ракетни эскарех артиллерен Денга. Ракетни эскара главнокомандующи волча СССР оборона министра заместитель, Социалистически Къахьегама Турпала, эскара генерала В. Ф. Толубко выступлени.
20.15 — «Шун ...». Эскархошта йола музыкальни программа.
20.40 — Т. Манн. «Будденброки». Телевизионни спектакль. Хьалхара дакъа.
22.00 — «Ха».
22.35 — Боксах йола дунен кубок. Финал. Канадера передача.
00.15 — «Тахан дунен тІа».

II ПРОГРАММА

9.00 — «Ха».
9.45 — 16.40 — «Легенда и память». Іилман-популярни фильм.
10.05 — 12.05 — 17.00 — Испански меттала къамаьл де.
10.35 — 11.35 — Физика. 6 класс.
11.05 — ПТУ дешархошта. Сийлахь - боккхача тІема ханара литература.
12.40 — 13.40 — Физика. 8 класс.
13.10 — «Наьха ...».
14.10 — «Къаьнара Таллина ...». Іилман - популярни фильм.
14.40 — «Гаршин Всеволода дагалоагІараш».
15.20 — «Іачаш ...». Субтитраш йола художественни фильм. 2-гІа дакъа.
17.05 — «Сонний Бешамашка ...». Специалиста хьехамаш.
17.30 — Фильм-реклама.
17.35 — «Старт».
18.05 — «Нийсархо» (нохчий меттала).
18.55 — «Нохч-ГІалгІайчене гІоала».
19.15 — «Шоана лелар».
19.45 — «Меры приняты». Телехьажаргий письмо.
20.00 — Хоккейх йола чемпионат. ЦСКА — СКА. Перерыве (20.20) — «Бойся ... хийла шун, берашІ».
22.00 — «Ха».
22.35 — «Коней Любавиных». Художественни фильм.

слушенин артиста С. Лейферкуса дІаоалаш йола романсаш.
20.20 — «Рейнера гуйре». Ведущи — политически обозреватель Э. Мандакнов.
20.50 — «Будденброки». Телевизионни спектакль. 2-гІа дакъа.
22.00 — «Ха».
22.35 — «ДІа-тІа, мехкарий!».
00.20 — «Тахан дунен тІа».

II ПРОГРАММА

9.00 — «Ха».
9.45 — «Цхьан дезаде». Телевизионни документальни фильм.
10.05, 12.05, 17.00 — Английски мотт.
10.35, 11.35 — Географи. 5 класс.
11.05 — ПТУ дешархошта. Физика.
12.40, 13.40 — Географи. 5 класс.
13.10 — Іилман-популярни фильмай программа.
14.10 — «Звездочет». Телевизионни журнал.

20 НОЯБРЬ

I ПРОГРАММА

9.00 — «Ха».
9.40 — Іуйранара гимнастика.
10.05 — «Говза кулгаш».
10.35 — «Коней Любавиных». Художественни фильм.
12.05 — С. Рахманинов. ШоллагІа фортепианна йола концерт № 2 йола ...
12.30 — «Кердадараш».
15.30 — «Кердадараш».
15.50 — Мехка телевизионни студей документальни фильмай программа.
16.50 — «Москвала ...».
17.20 — «Социалистически Эфиопера хьакъехь». Документальни фильм.
17.45 — Псковски эрсий халкъа хора концерт.
18.05 — Фаьтг Беяча хьокхалатІа. «Сашок». Художественни фильм.
19.45 — «Тахан дунен тІа».
20.00 — М. Глинка. РСФСР за...

14.50 — М. Дудина поэзи. Экран — хьехархочоа.
15.25 — Музыка. 4 класс.
15.55 — Зоологи. 7 класс.
16.20 — Советски изобразительни искусство Сийлахь - боккхача Даймехка тІема шерашка.
16.50 — «Шиннах хьех». Іилман-популярни фильм.
17.35 — «Шоана, дай-наной» (гІалгІай меттала).
18.00 — Фильм.
18.05 — КПСС XXVI съезда наьна агІо. «Труд» совхоза хьайбаш леладераш болча».
18.35 — Идеологически балха практикера. «Партийни дешар организацешта ...».
18.50 — «Нохч-ГІалгІайчене гІоала».
19.10 — Республика автономе 60 шуи Нохч - ГІалгІайчене ший йоагагІа Россел юкъеяха 200 шуи дизарга. ЧГІАССР культура министра А. С. Гапаева выступлени.
19.25 — «Шун писамаш». Концерт (гІалгІай меттала).
20.00 — Хоккейх йола СССР чемпионат. «Трактор» — «Спартак». Перерыве (20.35) — «Бойся даьккъела хийла шун, берашІ».
22.00 — «Ха».
22.15 — «Керда ...». Художественни фильм.

РАДИО

19 НОЯБРЬ

6.30 — «Сельхозмехтехника ремонт еш латт» (гІалгІай меттала).
6.45 — Музыка (гІалгІай меттала).
6.54 — Передачий программа (эрсий, гІалгІай меттала).
7.15 — «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» газетий обзор.
7.23 — «Сердало» газета обзор.
8.40 — ДІалохх халкъа инструментий оркестро (гІалгІай меттала).
12.15 — Республика 60 шу дизарга. «Нохч-ГІалгІайчене хьалхен ...», ЧИГУ доцента В. Баулина беседа (эрсий меттала).
12.45 — Музыка (эрсий меттала).
12.45 — «Юртарча клубе» (нохчий меттала).
17.00 — Передачий программа. Хаоттам (эрсий меттала).
17.01 — «Литературни Нохч-ГІалгІайче» (гІалгІай меттала).
17.20 — Музыка (нохчий меттала).
17.30 — «Кердаьхьа ...». Очерк (эрсий меттала).
17.45 — Коммунисташ ферме (гІалгІай меттала).
19.00 — Керда хоамаш (эрсий, нохчий, гІалгІай меттала).
19.30 — Хоамаш.
19.40 — «Атеист». Радиожурнал (нохчий меттала).

УКВ

19.00 — «Оперетта духхьаэзачарна».
19.30 — «Сайренара вІашагІкхетараш». Эстрадни концерт (эрсий меттала).
20.30 — Юмористически дувцараш (гІалгІай меттала).
20.45 — С. Бугеска произведенех оттадаь концерт.
21.30 — Халкара дивраш.

20 НОЯБРЬ

6.30 — «Юртара Іуйре» (эрсий меттала).
6.50 — Музыкальни антракт (эрсий меттала).
6.54 — Передачий программа (эрсий, нохчий меттала).
7.15 — «Грозненский рабочий» газета обзор.
7.23 — «Ленинан некъ» газета обзор.
8.20 — «Шун дехараш кхоачашду оаха». Концерт (нохчий меттала).
8.50 — Социалистически яхьа дивраш (эрсий меттала).
12.15 — «Халкъа гІазбоамаш болх бен ба» (нохчий меттала).
17.35 — «Комсан ... радиожурнал» (эрсий меттала).
17.55 — «ДоттагІий оазаш» (эрсий меттала).
18.15 — Передачий программа. Хаоттам (эрсий меттала).
18.18 — «Патриот». Радиовыпуск (нохчий меттала).
18.31 — Халкъа музыка (гІалгІай меттала).
19.00 — Керда хоамаш (эрсий, нохчий, гІалгІай меттала).
19.30 — Хоамаш.
19.40 — «Къахьегамхочун вахар». Радиогазета (эрсий меттала).

УКВ

19.00 — «Возвращение» яхача Я. Сабзакова операх оттаяь музыкально-литературни композици.
19.35 — ДІадоал Паолоа Ганза...
20.25 — «Самахьанна ...». Поэтически монтаж (нохчий меттала).
21.31 — «Къоначар оазаш». Концерт (нохчий меттала).

ХАОТТАМ

Тахан республике гІоллен Грознен хувцалуш морхаш а йолаш, йоачан а йоацаш, малхбузехьара секунде 0—5 метр чІоагІа мух а хьекхаш хилен фегара температура республике 3—8, Грозне 6—8 градус йовхал йолаш хилен тарлу.

Кхоана морхаш а йолаш, лаьгІо йоачан а йолаш, дохк а доаллаш, тайп - тайпарча оагІонашкахьара 2—7 метр чІоагІа мух а хьекхаш хилен фегара температура бийсана —1 +4, дийнахьа +3+8 градус йолаш хилен тарлу.

Метеостанци.

ТХА АДРЕС: 364907. г. Грозный, Маяковске ул., 92. Телефонаш: редактора — 2-45-57; редактора заместителя — 2-85-07; бехктохкама секретара — 9-24-00; отделий: партийни вахара — 9-24-04; промышленностех транспортех 9-24-01; юрта бахама — 9-24-06; культура — 9-24-05; кисьмой — 9-24-07; корректорске — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 2-45-57; заместителя редактора — 2-85-07; ответственного секретаря 9-24-00; отделов партийной жизни — 9-24-04; промышленности и транспорта — 9-24-01; сельского хозяйства — 9-24-06; культуры — 9-24-05; писем — 9-24-07; корректорской — 2-89-88.

Газет арадувл шинареи, ереи, шоаттеи денощка

СФ05336. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 4320.